

B. Eötvös Loránd

NAPTÁR

– 2014 –

FORRÁSJEGYZÉK:

Eötvös József összes verse

Eötvös József: Vallomások és Gondolatok

Eötvös József levelezése

Eötvös József napló bejegyzései

Pásztor Mária vagyok. Ercsiben születtem és jelenleg is ott lakom.

EÖTVÖS JÓZSEF születésének 200. évfordulója kapcsán mélyedtem bele példamutató életének tanulmányozásába. Ebből keletkezett, a saját kedvtelésből – születésnapomra – készített összeállításom, melyet ajánlok elolvasásra.

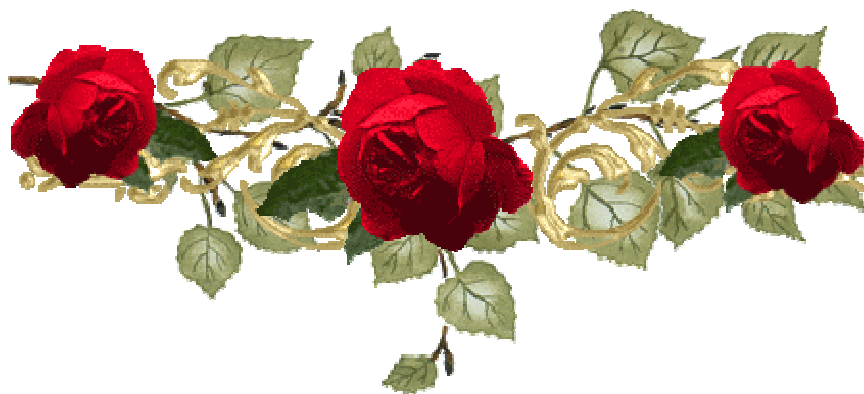
Legalább szavait szeretném ezzel megőrizni, hogyha már hamvai nem kaptak tisztos, emberhez méltó megbecsülést, nyugalmat – a halála után –, az általa választott nyughelyén.

Sajnos, csak ebben a formában tudom küldeni, terjeszteni, mivel nem jelent meg könyv alakjában, de remélem így is kellemes időtöltést okoz a sorainak böngészése, akár csak naponként olvasva is.

2014. július 25.

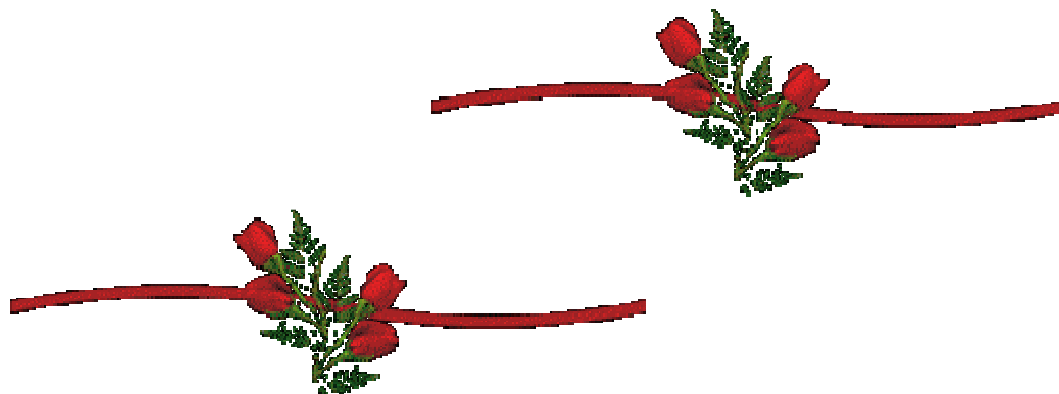
Tisztelettel: Pásztor Mária

/Ercsi Szent István út 31. 2451/

**A CSODÁLATOS REFORMKORI
NYELVEZETTEL ÍRÓDOTT SZAVAKAT
ÉRDEMES ÁTFORDÍTANI MAI NYELVÜNKRE,
MERT BÖLCS ÉS IGAZ GONDOLATOKHOZ JUTUNK.**

2014**JANUÁR 1. Újév, a Béke világnapja**

E földön minden ember boldog lehet. Nem a dolog, csak az miként látja, teszi szerencsésé az embert. Ablakainkon felfagyott hófuvatok, rózsavirányoknak tetszenek, ha rózsaszínű szemüvegen nézzük; de hol találni ily üvegeket? – Ez a nagy kérdés.

JANUÁR 2.

Csak az élet kis örömei és fájdalmai teszik jóvá az embert.

JANUÁR 3.

Magasságot keres az ifjú, a férfi csak boldogságot, mert amaz úgyis boldog, ez pedig belátta már, mily csekély e föld legnagyobb magassága is.

JANUÁR 4.

Kit a kék ég csak nefelejcsaire int, az boldogabb annál, ki virágjai mellett mennyekről ábrándozik. Mert az első világos jelenben él, a másik eltakart jövőben, mit ez csak remél, azt a másik bírja már.

JANUÁR 5.

Az életben több a teória a valóságnál, s azért boldog, ki amazt nem keresi, s víg élet-alapokat formál magának.

JANUÁR 6.

Kis öröm az embert inkább boldogítja, mint bármily nagy szerencse; valamint a kis viola, bármily nagy fánál kedvesebb, mert összeszedhetjük, s mert szívünkhöz fér.

JANUÁR 7.

Nincs veszedelmesebb tunyaság, mint az, mely munkálkodik.

JANUÁR 8.

De reméljete**k** boldogtalanok! Végre, mint tiszta könny fog leharmatolni ködötök, és ha a végső cseppek még szemetek kékiben függn**ek**, majd akkor feltűn ismét napotok, s közöttetek s a föld között békeszivárványt von, és te boldog leszel.

JANUÁR 9.

Óh, mért kell a boldogsághoz mindég két ember: egy boldogító s egy boldogított. Az utolsó talán még ritkább az elsőnél, mert kevesebb van jószívú, mint nagylelkű ember e világon.

JANUÁR 10.

Schiller képzetekben, Goethe a valóságban nagy; amaz ábrándjaink, ez a való költője; azért van annak annyival több tisztelője, mint ennek, mert könnyebb új, nem ösmert érzeményeket gerjeszteni, mint annak, mit közönségesen lát, új, szebb oldalát mutatni.

JANUÁR 11.

Emberek, aranyozott gombokhoz hasonló**k**, mind hamis, csakhogy egy nagyobb, más kisebb, ez az egész különbség; ezt mondá egykor barátom, kit hideg halom fed most. Éltem, s nem felejthetém szavait.

JANUÁR 12.

Virágtalan tavasz mi más, mint tél.

JANUÁR 13.

Ezer remény van az életben, mindenk**ek**hez ragaszkodunk, és mégis, csak a reménylésnek reménye valódi. Az elnyeréssel pedig különös embersorsunk; édes és keserű napjaink szőlőszemekhez hasonló**k**: ki szüret előtt megkóstolja, az elégedjen meg, mert élt velek, de nagyobb része még kifacsartatik, míg végre isteni enyhital készül belőlök, de más évre csak.

JANUÁR 14.

Nekem nyárnál kedvesebb a tavasz, mert ez csak reményeket, fejletlen bimbókat nyújt, amaz ugyan nyílt virágokat, de már némely elvirultat is.

JANUÁR 15.

Ha hevesen szerető szív, az érzéketlenség hideg vízébe merül, vagy meghasad ottan, vagy legalább meghidegszik, midőn a vizet alig melegíti.

JANUÁR 16.

Tiszta, mint a fellegtelen égboltozat, legtöbb embernek belseje; de mihelyt hosszabb ideig tündökl**ik** rajta a szerencse napja, fellegetek szül, s örökre elborítja közönségesen.

JANUÁR 17.

Minden ember maga kezében tartja az örömpoharat, de többnyire fagyva találja a drága italt; sóhajtsokkal, könnyűvel és sokszor csak szívvérével képes azt elolvasztani, hogy néhány csöppet ihassék.

JANUÁR 18.

Az életnek nagy koszorújában számtalan virágok találhatók. Körülfutnak a szemek, s egy virágról a másikra, míg a rózsához, a szerelemhez nem jutnak; de ezt megtalálván, ezen többé nem tévelyegnek, vagy legalább visszajönnek ismét.

JANUÁR 19. a Vallások világnapja

...egyes kisebb törvényeken kívül, a zsidó emancipációt, a görögkeleti egyház újjászervezését, a protestáns és katolikus egyházak teljes jogegyenlőségét, minden viszonylatban, és népnevelési törvényeimet vittem keresztül ... sok időre és munkára lesz szükség, míg a törvények gyümölcseit megteremhetik. De annyi bizonyos, hogy törvényeimben egy szebb jövőnek alapjait raktam le, s evvel beérheti az ember, főleg az én koromban.

JANUÁR 20.

Íme, egy földanya kebele számtalan virágokat terem és tenyészt, örökké egy naptól világítva és melegítve. Miért nem teremhetne szívünk is számtalan jót? Miért nem nyomhatunk mi is egész világokat szerető szívünkhöz? És ha tesszük is, miért nem világítja mindezt az ész egyetlen ragyogó napja? Azért, mert ez és a szív közé az úgynevezett emberösmeret és életbölcesség zordon fellegei vonulnak, sugárt hozzájuk nem eresztenek, maga pedig a szív csak halvány és gyöngye virágokat teremhet.

JANUÁR 21.

A kedv, hajlékony pálcához hasonló, melynek egy végén a szomorúság, másikon a vígság vagon; de egyetlen gondolat egyik végét a másikhoz hajthatja.

JANUÁR 22. a Magyar Kultúra napja

Minden hegy csúcsban végződik. Emelkedjete bátran, s kik kiindulva a hegy alján távol állatok egymástól, fenn a tetőn találkozni fogtok.

JANUÁR 23.

Életünk könyvhöz hasonló, melyben sok kellemes és sok kellemetlen találhatók. Mi több? Senki nem tudja, mert egészen senki sem olvasta keresztül. A laptól, melyre valaki nyit, függ: miféle talál. S ezért számtalanon, félelemből, zárva hagyják.

JANUÁR 24.

Olyan az élet, mint a rózsza: ki csak egyes leveleit, illatját, vagy csak a töviseit ismeri, nem mondhatja, hogy rózsát látott; csak ki az életet, nem csak töviseit vagy illatját ismeri, mondhatja, hogy élt.

JANUÁR 25.

Csendesen fekszik előttünk az élet – egy szép tükör, melyből az egész természet tündöklő szépségben és állhatatosságban ragyog vissza. Essék bele a szerencsétlenségnek csak a köve is, s mindent állhatatlannak lát az emberi szem.

JANUÁR 26.

Egy marad az ember ábrázata mindig, különféle körülményekben csak ruhát vált, s vagy öröm tavaszruháját ölti fel, vagy a fájdalom őszi köntösét. Nagy alkalmaknál mindkettejét gyöngyökkel hímezi: könnyek ezek, mind a nagy öröm, mind a nagy fájdalom igaz tanúi. Csak az érzéketlenség udvari képe jár szüntelen uniformban, csak ez nem hímezi gyöngyökkel köntösét soha.

JANUÁR 27.

Szív lehet a fejedelem, a törvényhozó kar legyen ész, a nép pedig erő, s szerencsések lesznek az országok.

JANUÁR 28.

Miként a bimbó zöld borítéka eltakartatik a felnyíló virág bíborától, s csak ha ez elhervadt már, tűnik fel ismét zöld leveleivel, mint a gyümölcs végdísz, úgy gyermek-örömeink eltakartatnak ifjú boldogságaink által, de ha ezek elenyésztenek ismét, akkor egyetlen örömei az aggnak.

JANUÁR 29.

Az különös természetje az embernek, hogy múlt fájdalom inkább komorítja el szívét, mint az, mely most éri, s hogy a jövő gyönyör reményei őt inkább boldogítják. Munkára küzdi őt a jelen, s azért hatja meg gyengébben szívét.

JANUÁR 30.

Gondolatjaink mindig csak helyzetünktől függenek; így az, ki egy magas tetőre fáradva felment, hogy a kilátáson gyönyörködhesen, káromkodik a fellegek ellen, míg a szegény földművelő a közelgő esőnek örül.

JANUÁR 31.

Szívem éhes tigrishez hasonló, mindig húsdarabokat vetek neki, hogy ne eméssze önmagát. De mert annyi avas, rossz húst evett, gyomra romlani kezd, s félek, elveszti még egész appetitusát.

FEBRUÁR 1.

Mindenik önmagának alkotja a világot, melyben él; boldog az, ki kis horizonttal megelégszik, ő körülményeinek ura. De az, ki úgy, mint én, egy világot zár szívébe, ha egy hazának akarna élni, az szánandó. Ideálját szabadon alkothatná, de mert az nagyobb önmagánál, nem bír vele a boldogtalan.

FEBRUÁR 2. báró EÖTVÖS JÓZSEF halálának napja

Legérzékenyebb sebje a földnek, egy nyitott sír, mely jobb ember hamvaira vár.

FEBRUÁR 3.

Fia, Loránd írta:

„Apám tegnap este 11 órakor meghalt. Nyugodtan, fájdalom nélkül elszenderült. Itt virrasztok szobája mellett, melyben kiterítve fekszik, s együtt vagyunk. Négyszemközt mindig jól megértettük egymást, s most midőn itt fekszik előttem, mosolygó, halvány arcába nézek, kiolvasom kifejezéséből, hogy az áll előttem, ki valószínűleg első és utolsó, ki igazán megértett. Atyám olyan korban nevelkedett, midőn az emberiség szeretetének tana még itt-ott a középkor korláta közé volt zárva. Az ember szeme, mely a középkorban csak saját erényére fordított figyelmet, nem bírta egyszerre megszokni a végső látókört.

Utolsó óráiban is, midőn már biztosan láttad halálodat, említetted vágyadat, mennyire szeretnéd további fejlődésemet látni. Nem mondhatom, nézz le rám a magashól, nem tudom magamat léted hitével ámitani s mégis érezlek körülben. Nem tudlak az égben megörökíteni, nem állíthatlak a szentek csarnokába, csak szívembe zárhatlak, öntudatommal teszek. Minden szép és nemes, miért valaha lelkesültem, éledjen fel újra bennem, s ha elszáll, elporlik minden, mit létnek neveztem, úgy maradjon meg nekem a lelkesedés, mely sírodig elkísér. Nemesüljön meg szívem a könnyek által, melyeket atyám érted siratok, s e nemesült szív legyen az, mit tőled nyert örökségemnek tekintek.”

FEBRUÁR 4.

Ha tudnám azt, hogy holnap halok, magam ásnám meg síromat, s magam feküdnék bele, hogy e végszolgáltatást is csak magamnak köszönhessem.

FEBRUÁR 5.

Egész szerencsétlenségem az, hogy csak a jövőkor fogja megköszönni érdemeimet. Ha majd meghalok, akkor borostyánnal fognak koszorúzni, mint a becsinált bornyúfejet, és velőmet a legszebb rózsaaajak szörpölelendik; de én már nem leszek többé, magas lelkem fenn lebegve a magas égen, megveti e föld hírét, s ha majd akkor szomorú költeményeimet fogom olvasni, úgy látszik majd, mintha mindez csak tréfa volna.

FEBRUÁR 6.

Szívem cél, melyre önmagam lövöldözök szüntelenül; de a golyók mind átesnek, csak kár, hogy szétzúzva.

FEBRUÁR 7.

Az érzemény tőke, melyet örökségül adott az embernek az Isten, hogy belőle éljen és boldoguljon. Ki a törvényes kamatokkal beelégszik, az boldog, mert mindég lesz vagyona, de ki, mint én, uzsorát kér, az balgatag, mert az kamatokkal együtt a tőkét is elveszíti.

FEBRUÁR 8.

Fellegek, míg fenn a magas égen lengedeznek, haszontalanok bár, de a nap sugárjai fényt adnak nekik és színeket; ilyen az ember, míg a költés magas egén szállong, ha a felleg végre földre száll, hasznosabb ugyan, de sárrá válik.

FEBRUÁR 9. a Házasság világnapja

Megrezzen szívünk egy gyengéd tekintet alatt, és édes hang lejt át rajta: a szerelem; és valamint nyugodtan áll már a húr, de a ton tovább hangzik még, úgy száll szerelmünk jobb honba át, ha már nem ver is többé a nyugtalan szív.

Ha két darab fát összetesznek, kereszt lesz belőle. Ez szép allegória a házasságra.

FEBRUÁR 10.

Miként a pincék nyárban hidegebbek, úgy bizonyos emberek szíve kihűl, mihelyt körülményeik nyájasak lesznek.

FEBRUÁR 11. a Betegek világnapja

Még nem hervad el a viola, ha harmat tölti keblét.

FEBRUÁR 12.

Ha nincs hullám, maga alkot a hajó; így az ember, ha tisztán s nyugodtan fekszik előtte élete.

FEBRUÁR 13.

Szívem oázishoz hasonló, naponként új és új karaván pihen árnyékában, s mindég szép, mindig elég enyh italt talál a forrásnál.

FEBRUÁR 14. Bálint nap

Boldog az, kinek egén a szerelem napja ragyoga mindég. Világos utakon indul ő, s ha végre, – mint e föld láthatárja megett – napja lement, pirosra festi eget s hajnalra inti, ha nyugalom után vágyódik.

FEBRUÁR 15.

Szívem cinezett rézedény, ki csak egy keveset vakar is rajta, megmérgecsíti.

FEBRUÁR 16.

Minden arany, már azáltal is, hogy sokat forog az ember kezei között, mindig valamit vesz valódi értékéből; így van érzelmeinkkel is.

FEBRUÁR 17.

Asszonyéremény, közönségesen a virágkítételen mutogatott virágokhoz hasonló; nem ott terem, hol látjuk, s mindenik csak azért mutatja, hogy vele díjt nyerhessen.

FEBRUÁR 18.

Előítéletnek nevezi Helvétius a hazaszeretetet, s ki a természet törvényét valóul ösmeri ki, mindent hideg filozófiai rendszabályok szerint ítél, véle e részben talán egyetért. De legyen bár úgy, előítéletek nem kevésbé szükségesek az embernek, mint a hit, ez boldogítja, amazok szerencsésítik.

FEBRUÁR 19.

Ne hozzák a hittel összeütközésbe a szenvedélyeket. Az ember gyenge, s könnyen elragadható oly dolgokhoz is, melyeket később megbán.

FEBRUÁR 20.

Valamint a nap délkor árasztja legmelegebb sugárait, úgy a szabadság annyival áldóbb, mennyivel többekre terjed.

FEBRUÁR 21. az Anyanyelv nemzetközi napja

Mennyit köszönhet hazám a tekintetes úrnak, én és minden igaz magyar mélyen érzi, mert alszik nagy erő minden nemzetben, de alszik, csak a műveltség ébreszti fel, hazámban Kazinczy úr tette műveltségünk temploma első követ.

FEBRUÁR 22.

Minden törvényt, – mint a 12 táblás törvényeket – réztáblákra kellene írni, s kitéve, a légváltozásainak kitenni, hogy elrozsdásodva, idővel olvashatatlanokká legyenek.

FEBRUÁR 23.

Rontani, – az ember mindenhatósága.

FEBRUÁR 24.

Életünk úgyis egy hosszú partie, melyben végre vesztenünk kell, kedvezők csak az egyes játékok; az balgatag, ki midőn nyert, már arra gondol, hogy veszteni fog. – Előrelátás csak isteneknek való, kik a jövőt kormányozhatják; az ember ne nézzen másra, mit éppen megragadhat.

FEBRUÁR 25.

A legtöbb úgynevezett boldog emlék rendszerint csak emlékezés arra az időre, amikor boldogok nem voltunk ugyan, de abban az illúzióban ringattuk magunkat, hogy azok vagyunk.

FEBRUÁR 26.

A csillagnak a setét mennyivel inkább nő, annyival nagyobb fényt ad.

FEBRUÁR 27.

Ó, mi ritkán jut szívünknek a sors, hogy egy másnak visszhangja lehessen, s mennyiszer múltatjuk el az alkalmat.

FEBRUÁR 28.

A természet bosszút áll azokon, kik útjaitól eltávoznak.

MÁRCIUS 1.

Nagyobb következetesség nincs, mint hogy hazánkat szeretjük.

MÁRCIUS 2. az Ima világnapja

...örömmel foglak látni tehát azon a pályán, melyet magadnak választottál, s el fogok követni mindent, hogy azon mennél több sikerrel haladhassál..., ha volt egy vágya szívemnek, valami, mit az isteni gondviseléstől kértem, az az volt, hogy fiam kitűnő ember, hogy hazának hasznos és tisztos polgára legyen. Minden sikernek fő feltétele az: hogy akarni tudjunk erősen és szilárdan.

MÁRCIUS 3. a Békéért küzdő írók világnapja

A vas maga sem állhat ellen az időnek, s ilyen az ember is. Ha munkára használják, elkopik; ha a földön, hever rozsdá emészti meg. Miután már veszni kell, százszor jobb elkopni, mint elrozsdásodni.

MÁRCIUS 4.

A sugár helyett talán egy könny, s a csemete felnő.

MÁRCIUS 5.

Ne szánd soha, ha jót téve megcsalattál; magadnak tevéd, mert minden jótett emeli lelkedet.

MÁRCIUS 6.

Az ember hiúsága, ha nem állhat magasabban, legalább máshol állna.

MÁRCIUS 7.

Van egy közhazája minden emberi szívnek, melyhez vágyódva feldobog: a szabadság.

MÁRCIUS 8. Nemzetközi Nőnap

Férfinál minden érzemény gondolat, asszonynál minden gondolat érzemény, ez a nagy különbség a két nem között.

MÁRCIUS 9.

S vajon irigyelheted-e azon hideg éghajlatok lakóját, hol a nap egy fél évig ragyog, de nem terem virágokat; s nem ilyen-e sokszor azok boldogsága, kiket irigyeltek?

MÁRCIUS 10.

Minden, amit élvezünk, kölcsönhöz hasonló; midőn kaptuk, gazdagoknak érezzük magunkat, de a sors el nem engedi a rövid öröm kamatjait, s ha visszatekintünk, látjuk, hogy minden örömért végre több bánattal fizettünk, mint maga örömünk vala.

MÁRCIUS 11.

Ott, hol mondhatja: szabad vagyok, ott hazáját fogja találni minden ember.

MÁRCIUS 12.

A napsugártól világítva egyformán ragyog minden: a mocsár, mint a tiszta forrás, ragyogva állnak előtted; s így az ember boldogsága között. De nézd őket homályos napjainkban, s csak akkor ítélsz tisztaságokról.

MÁRCIUS 13.

A tükör, mely a nap sugárjait egész fényében veti vissza, hideg marad, a feketeföld felmelegszik, s setét marad; s ilyenek az emberek: nem azok, kik érzeményeidre leglángolóbban felelnek, a legmelegebbek mindég.

MÁRCIUS 14.

Miként nem volna az agynak élete nehéz? Nem hágy-e minden év terhet maga után, s nem kell-e végre egész életünk terhét egyszerre viselnünk elgyengült vállainkon?

MÁRCIUS 15. a Szabadságharc napja

...az emberi szabadság annyira terjed, mennyire egyenlőség utáni vágya engedi, és az egyenlőség addig, míg az egyéni szabadsággal, melynek valamennyien szükségét érezzük, össze nem ütközik. Ebből következik, hogy az ember mindég csak a szabadság egy bizonyos mértéke után vágyódhat, és az egyenlőségnek is csak egy bizonyos foka létesíthető.

MÁRCIUS 16.

Ez élet regényhez hasonló; ki türelmét nem veszti, s lapot lap után lelkiismeretesen végigolvas, minden beszélgetésen átmegy, minden leírást a végső gombig összeállít, soha semmit olvasatlan nem hágy, vagy csak egy lappal is tovább néz, mint kellene, azt az egész talán mulathatja, s ha végére ért, legalább bátran mondhatja, hogy pénzéért annyit éldelt, amennyit csak éldelnie lehetett. De miként néhány emberek könyvek olvasásánál, úgy némelyek az életnél elvesztik türelmeket; alig mentek át az első lapokon, már az egésznek vége után tekintgetnek, helyett, hogy nyugodtan tovább olvasnának, ami éppen jön, a legérdekesebb helyeken előre átmennek; mi csoda, ha ezek a könyvben, melyen végre mégis át kell menniek, csak unalmas, régösmert dolgokra találnak. Nem kellene soha előre forgatnunk könyvben.

MÁRCIUS 17.

Szegény Ember! Magas bércekre mész, az élet gyönyöreit elhagyod, s ha fáradva felértél, mennyivel vagy közelebb a csillagokhoz ott?

MÁRCIUS 18. az Alvás világnapja

És mi más az élet hosszú éjszakánál! Boldog, ki átalhatja; szánandók az ébren maradtak: vagy gyötrő unalom a sorsok, vagy boldogtalan ábrándoktól kínoztatva, hosszú álom egyetlen vágyok; de eljön végre az is, és hisz legédesebb alszanak a fáradtak.

MÁRCIUS 19. JÓZSEF névnap

Eötvös Loránd:

Atyámhoz

Atyám szerzője földi életemnek
Te énnékem elmét és észet adál,
Föláldozom ezt kedves nemzetemnek
Használja hogyha méltónak talál,
Segítem őt a békében csatában,
S a nagy munkához hordok egy követ,
Talán így vigadás lesz e hazában
S feléje majd szerencse hír nevet.
S ha ezt tevén célomnak megfelelttem,
Tudom hiszed hogy ezt megérdemeltem.

Apám nekem igaz hitem te adtad,
Mellyel csak egy dicső Istent hiszek
Előtte senki semmit sem titkolhat,
Kit föl nem bírnak fogni emberek,
Ki atyja a szegények s gazdagoknak,
Mindent kedves szemében az erény
Vétkek büntetlen nála nem maradnak,
Ezért vétkezni legnagyobb merény,
S ha ezt hívén célomnak megfelelttem,
Tudom hiszed hogy ezt megérdemeltem.

Atyám te tőled kaptam én reményem
Hogy föltámadván a sors ellenem
Ha szűm viharban s keblem állna vérben
Lehessen jobb jövőt reménylenem,
És tetteim további buzdítója
Legyen zöld ággal a kecses remény
S a csüggedés közt a bűn hódolója
Ne legyek, s győzzön szűmben az erény.
S ha ezt tevén célomnak megfelelttem
Tudom hiszed hogy ezt megérdemeltem.

Apám te adtál hő szívet én nékem
Mellyel szeressem a legjobb anyát
Őt el ne hagyjam búban gyötrelemben
És vívjak érte bármi bős csatát.
És adjon ez elég erőt e karnak
Leány testvérimet megvédeni
S én meg ne törjek ha ők meghajolnak
Vonuljon bár vihar e fej felett.
S ha ezt tevén célomnak megfelelttem
Tudom hiszed hogy azt megérdemeltem.

Apám a vágyat kaptam én te tőled
Ezzel kívánom légy boldog magad,
Jó sors kövesse mindig áldott lépted,
S nevedhez méltó legyen fiad.
És a mi több eszméid győzedelme
Hordozza messze el dicső neved,
Hisz hogy ne áldna meg Isten segélye,
Ki nemzetednek szántad életed!
S ha ezt kívánván meglesz mit reméltem,
Isten hiendi: ezt megérdemeltem.

válaszlevele fiának:

Minden ajándékok között, melyeket névnapomra kaphattam volna, bizonyosan a legkedvesebb volt leveled; mert arról biztosít, hogy ismét régi, jó hangulatodban vagy. Ma van a névnapom, s kívüled együtt vannak gyermekeim, éppen távolléted okozza, hogy folyvást reád gondolok. Isten áldjon meg. Jót kívántál névnapomra, a legjobb, mit isten velem tehet, az, ha addig élek, míg mint az emberiség hasznos tagját, s mint megelégedett embert láthatlak. Szerető apád Eötvös

MÁRCIUS 20. a Boldogság napja

Kinek egész élete nemzetének küzdelmei közt folyt le, s ki bizalmát nem veszítve, azon meggyőződéssel néz a jövőbe, hogy az ügy, melyért küzdött, győzni fog, s hogy akkor a jövő nemzedékek, ha majd azokra, kiknek jólétüket köszönik, visszaemlékeznek, hálával mondják el az ő nevét is, – az bármennyit áldozott, s bármi kevés elismerést talált életében, nem panaszkodhatik sorsa ellen.

MÁRCIUS 21. a Költészet világnapja

Schiller vala egyetlen ideálom, és többre van szüksége minden embernek; e föld képe nála csak ragyogó napfényből s rettentő viharokból áll, gyönyörködtetnek képei, de nem jobbulunk általok, mert csak az igazság vezet nagyra s magasra, és mert soha szubjektívusabbak nem vagyunk, mint midőn kedvenc költőnket olvassuk. Goethe igaz, azért vezetett engem is az igazsághoz; hajnal terjed el képein, az alig kelő nap, csak e föld legmagasabb bérceit fényesíti sugárjaival, minden más tisztán, de nem ragyogva áll előttünk, és ez éles világítása földünknek. Nála a légen csak könnyű fellegek lejtnek át, s előttünk hagyja egyesülni, és nem vezet készen elénkbe. Nem álmodik, de boldog álmokba ringat, mert nyugalmat ad. Schiller az emberi természet, mely Istenhez emelkedett, Goethe az isteni, mely földünkre szállt. Schiller boldog sejdítésekkel tölti el szívünket. Goethe csak azt mutatja, mit valóban bírunk, de általa szeretjük.

MÁRCIUS 22. a Víz világnapja

Búcsú című verséből:

S nem veszhet el, míg az ezüst Dunának
Nagy tükörén egy hazafi szem pihen,
S magyar lakik a parton, s a hazának
Csak egy romlatlan gyermeke leszen.
Buda-, Mohács-, Nándornál elfutó,
Tán honom könnye vagy te, nagy folyó?

MÁRCIUS 23.

Sokáig kell húzni a harangot, míg végre megszólamlík; de ha egyszer kongani kezd, nem szűnik meg oly hamar.

MÁRCIUS 24.

Nem szólni magáról, – ez a műveltségnek egyik fő szabálya. Nem kellene szólnunk arról sem, mi minket leginkább érdekel; nincs biztosabb módja másokat untatni, mintha arról szólnunk, mi minmagunkat leginkább múltat.

MÁRCIUS 25.

A csodálatos hatás, melyet új eszmék néha gyakorolnak, éppen annak tulajdonítható, mert nem újak, s mert az, mit egyes lángész formuláz, éveken át már ezereknek titkos gondolata volt.

MÁRCIUS 26.

Sokat szólnak elvekről, előre jól megfontolt tervek s szándékokról, de végre az, ki visszatekintve múltjára, megvallaná az igazat, talán többnyire látni fogja, hogy azon tetteink oka, melyek legtovább terjedő következtetéseket vontak magok után, – a véletlen eset vala.

MÁRCIUS 27. Színházi világnap

Nem hatja szívünket semmi meg inkább, mint könnyező öröm s mosolygó keserv.

MÁRCIUS 28.

Úgy járunk néha a legjobb társasággal, mint midőn koldusokkal találkozva, apró pénzünk nincs és forintjainkat kiadni restelljük.

MÁRCIUS 29.

Sok jámbor kisasszony szemek többet mondanak, mint nyomtatva olvasniok szabad volna.

MÁRCIUS 30.

Mi nyugodtan fekszik e temető! A tavasz boldog álmoként lebeg felette, s a könnyázta-
tott földből virágok teremnek; mennyi gyönyör s fájdalom, mennyi szerelem s gyűlölség
fekszik mélyen elrejtve itt, s nem háborítja a csendet. Ó, mi kedves körüljárni e virágos
hantok között, s gondolni, hogy ők is szenvedtek egykoron, mint én, hogy végre én is
nyugodhatok, mint ők.

MÁRCIUS 31.

A csillagok, a tenger túlpartja, a kék heglánc legmagasabb csúcsai, minden, mitől távol
állunk, magához vonzza vágyainkat, s vajon ki mondhatja, hogy azon örömekeket, melye-
ket a végzet körébe helyezett, élvezé, hogy karjai, melyeket a távol szerencséjének kitar,
mindent, mi mellette áll, már körülfogának. – Mint az alchimista, a leggazdagabb arany-
eret míveletlen hagyná, s retortái előtt tovább fárad lehetetlen mesterségében, így bánnak
a szerencséjével: alkotni akarjuk, s nem keresni, s azért nem találjuk. – Mint néhányan
agggkorokban, úgy a szerencséjére nézve távolállók vagyunk: amit észreveszünk, elérhe-
tetlen, s mi mellettünk áll, azt nem látjuk.

ÁPRILIS 1. Bolondok napja

Iparkodjál látni. Bekötött szemmel senki se járhat egyenesen.

ÁPRILIS 2.

Hétepcsétű könyv az élet, s ha ezeket egymás után feltörtük, s a könyv nyitva fekszik
előttünk, benne idegen nyelv ismeretlen betűit találjuk, s miután végre ezt is megfejtet-
tük, hosszú fáradtságunk eredménye többnyire csak azon meggyőződés, hogy a könyv
nem felel meg várakozásunknak.

ÁPRILIS 3.

Nem ösmerek szegényebbet nyelveinknél, ha érzelmekről szólnak; minden mesterség
külön szavakat alkota magának, a legkisebb szerszámnak, a legkisebb készítési külön-
ségnek nem hibázik neve, csak érzelmeinek, csak lelkünk belső működésének nincs szava.

ÁPRILIS 4.

Ne hidd, hogy szív van olyan kemény, melyre szerelmed hatással nem volna; a kemény gyémánt ellent nem állhat, ha gyémánttal jó érintésbe, s a legkeményebb szív enged a szív hatásának.

ÁPRILIS 5.

Ha reggel nincs harmat, többnyire még az est előtt esőt várunk; s így arra, kinek könnyei ifjúságában nem folytak, néha egész könnyzáró vár. Szükséges, hogy ifjú korunkban nem csak kiforjunk, de hogy ki is sírjuk magunkat.

ÁPRILIS 6.

Isten egy kincset rejtett minden szívbe. Szeress! – s fel fogod találni.

ÁPRILIS 7. az Egészség világnapja

Fehér fátyolhoz hasonlóan fekszik az élet, az újonnan született előtt; reményeit, örömit, fájdalmat szövi belé, míg végre sötét lesz, és mint sírtakaró, fedi a holtat.

ÁPRILIS 8. az Emberszeretet világnapja

...s igen kíváncsi, hogy a társaságtól se szigeteld el magad. Mi, Eötvösök, úgyis kissé bűvő természetek vagyunk, ez családi hibánk. A társalgás is szokás dolga...

ÁPRILIS 9.

Midőn Isten az embernek elvevé édenét, valamit kelle adnia helyébe. A sírt adá.

ÁPRILIS 10.

Sorsunkban tőlünk csak egy függ: az, hogy a helyet, melyre a végzet által állíttattunk, egészen betöltsük; ki mást keres, balgató. Természetadott helyzetünkből kilépünk nem lehet, s azon erő, mely a sors ellen küszködve haszontalan elvész, talán kellemetessé, vagy legalább tűrhetővé tehetné azt, mitől szabadulunk mégsem lehet.

ÁPRILIS 11. a Magyar Költészet napja

Wohl Janka:

Báró Eötvös Józsefhez /részlet/

Fenn, a hon csillagos mennyezetén,
Király, mint a nap a csillagok között,
Úgy állsz, te nagy, az égiek helyén
Örök sugárral szent hazád fölött.
A nemzet föld, a költő nap az égen,
Mely túlragyog az eltűnt nemzedéken.

S ha én, szerény, mulandó mécsvilág
A halhatatlan, egy naphoz tekintek fel,
Szelíd mosollyal, mint nyíló virág,
Hozzád csupán könyörgni jövök el.
Mint éltet szór a nap a fényes árral,
Adj fényt a mécsnek egy léleksugárral.

Oh, benned ég, ragyog az égi tűz!
Nem, mint Prometheusz, ki lopva nyerte meg,
Éltet teremtményidbe lelked fűz,
És Isten-adta szellemek ezek,
Kibontakoznak égi szenvedéllyel
A költészetből, szeplőtlen tökélyel.

ÁPRILIS 12.

Vannak fájdalomok, melyeken, mint a himlőn, csak egyszer megyünk keresztül, de melyek, mint ez, többnyire eltörölhetetlen nyomokat hagynak magok után.

ÁPRILIS 13. Ifjúsági világnap

... utazás helyett, kis unokámmal múltok. – Gyönyörű gyermek, s nekem kettősen kedves, mert anyjához hasonlít. Ha kék szemébe nézek, s inartikulált örömkialtásait hallok, úgy látszik, anyját látom, mi körülbelül 23 évvel megifjít.

ÁPRILIS 14.

Ne szüntelen változó érzeteinket, hanem inkább érdekeinket, melyek ugyanazok maradnak, tartsuk szemünk előtt; ez azon mágnesű, melyet követve irányunkat soha nem veszítjük el, – ezt tanácsolja a praktikus világ. De vajon a pont, melyhez a mágnesű által kijelölt irányt követve végre eljutunk, nem jebes pusztaság-e, melyben elmeredünk?

ÁPRILIS 15.

Nem mindig csálnak, néha valók az emberek, s egynek hív szeretete visszaadja azon boldogságot, melyet százszor csalódva elvesztettünk.

ÁPRILIS 16.

Tekints körül e világon, s lények véghetlen sorában, a nagy anyaföldtől az utolsó féregig, vagy fűszálig, nem öröm s megelégedés lép-e elébe?

ÁPRILIS 17.

Nem az, amit bírunk, hanem a meggyőződés, hogy amit bírunk, azt megérdemeltük, boldogít.

ÁPRILIS 18.

A balga még bizonytalan, az emlékmű mintájává, vagy sárrá váljon-e.

ÁPRILIS 19. Nagyszombat

A ton hullámjain könnyen lejt át a szív az ájtatossághoz.

ÁPRILIS 20. Húsvét

Komor érzelem tölt el, midőn egy házba, hol egykor kedveseink laktanak, belépve, az emberi élet üres rájáit látjuk, s a helyeket, hol egykor boldogok valánk, csak boldogságunk erekyeit nézhetjük már. Az elmúlt, nem a jövőre int ilyenkor fájdalomhoz hajlandó szívünk; valamint kedves sírhantokon, csak halálról szól, s nem feltámadásról.

ÁPRILIS 21. Húsvét hétfő

Gyermeknép erkölcei tojáshoz hasonlóak, csak meleg által fejlődhetnek.

ÁPRILIS 22. a Föld napja

Csak az lehet tartós, ami a természeti törvényeknek megfelel.

ÁPRILIS 23.

Ne gondolja senki, hogy álmai haszontalanok. A nyájas képek, melyeket képzelet behunyt szemei előtt átvisz, kipihentetik a durva valóság érintéseiben elfáradt lelkét; az álom édes, mint a halál, de mennyországgá csak álmaink által válik.

ÁPRILIS 24.

Minden ember legnagyobb szerencsétlensége, ha választás, vagy sorsok által, oly helyzetbe kerülnek, melyet jellemük el nem bír.

ÁPRILIS 25.

Tudományos haladásaink eddig csak zavart idéztek elő, így szólnak sokan. Igaz, de a világosságnak, mellyel a teremtés megkezdett, nem az volt-e első eredménye, hogy a létező káosz feltűnt, és vajon azért a káoszt a világosságnak tulajdonítják-e?

ÁPRILIS 26.

Vannak, kik lármát akarnak csinálni a világon; én csendes életet óhajtok. Mint a patak-nál, úgy az életben, minden zaj csak megtört habok s kínos esések jele.

ÁPRILIS 27.

Jól emlékszem, hogy gyermekkoromban fő örömet abban találtam, hogy a kertben s mezőkön körüljárva, az egyes fűszálakat a fák különböző neveihez hasonlítottam. Órákat töltöttem így, míg végre a vadzab és vízi perjék, csakugyan fenyők- és pálmáknak látszottak, s én magam képzetemben óriássá nőttem, ki, mint Gulliver Liliput országban, egy lépéssel egész erdőkön s hegyeken lép át. – S nem fekszik-e minden gyermeknek leg-

főbb boldogsága abban, hogy mindent a valónál nagyobbaknak lát? – Később többnyire az ellenkező csalódásba esünk, s azért veszítjük el kedvünket az élethez, mert igen sok dolgot a valónál kisebbnek tartunk.

ÁPRILIS 28. a Csillagászat napja

Gyönyörködjenek mások a viharban, mely alatt egyes hullámok magasra tornyosulnak, engem csak a dagály nagyszerű tüneménye ragadott el mindég, midőn az egész tenger színe zaj nélkül, de ellenállhatatlanul emelkedik.

ÁPRILIS 29.

Ha az üterek lázban dobognak, az orvos fejét rázva áll: csak a pulzus menne lassabban, s minden jó lenne. De vajon azért jobb-e, ha a pulzus egészen megáll? – S vajon, ha a szabadság láza aggodalommal tölt el, azáltal segítsünk, hogy annak minden életjelét elnyomjuk?

ÁPRILIS 30.

Az új állam legnehezebb kérdéseinek egyike a pénzügyi. Nem annyira a kiadások csökkentése a nehéz, inkább a polgárokat meggyőzni annak szükségességéről.

MÁJUS 1. a Munkavállalók Szolidaritási napja, a Munka ünnepe

Dolgozzunk tovább!

MÁJUS 2.

Ha nyári vész vonult át a vidéken, ezer letört ágat találunk, a mező virágait s fűvét leverte a zápor, s csak pusztulást látnak szemeink; azt, hogy a levegő megtisztult, s korhadt fák ledöntetvén, új, erősebb növényeknek adtak helyet, nem veszi észre semmi. Így van az forradalmakkal is; első pillanatban elborzadunk a pusztulástól, melyet okoztak, de jótéteményei azért nem maradnak el.

MÁJUS 3. az Esélyegyenlőség napja

Nem akik az emberi jólét előmozdítására új eszközöket találnak, hanem kik az embereket a létező eszközök s viszonyok kellő használatára okítják, valóságos jótévői kortársaiknak.

MÁJUS 4. Anyák napja

A napnak utóírása az éj; s anyánk, a természet, – mint a többi asszonyok szoktak – éppen ebbe írta legszebb gondolatait és érzeményeit.

MÁJUS 5. Anya nélkül nevelkedő gyermekek napja**A MEGFAGYOTT GYERMEK.**

Ily késő éjtszaka ki jár
Ott kinn a temetőn?
Az óra már éjfél ütött,
A föld már néma lőn.

Egy árva gyermek andalog,
Szívét bú tölti el;
Hisz az, ki őt szerette még,
Többé már fel nem kel.

Anyja sírjára ül, zokog
Az árva kis fiú:
»Anyám, oh kedves jó anyám!
Szívem beh szomorú!

Mióta eltemettek itt,
Azóta bús fiad.
Nincs a faluban senki most,
Ki néki csókot ad;

Nincs senki, a ki mondaná:
Szeretlek gyermekem!
Pusztá a ház, hideg szobám,
Nem fűtenek nekem.

Melléd temetve én is itt
Miért nem nyughatom?
Szegény és elhagyott vagyok,
Hideg a tél nagyon!«

Az árva búsán zengi így
Kinos panaszait;
Felelve rá a téli szél
Üvöltve felsivít.

A gyermek fázik, könnyei
Elállnak arczain;
Borzadva néz körül, de itt
A holtak hantjain

Mély nyugalom uralkodik;
A csend irtóztató,
Csak szél sohajt a fákon át,
S ziszegve hull a hó.

Fölkelne, jaj! de nincs erő;
Lankadva visszadúl
A kedves dombra, – felsohajt,
S mély álomba merül.

És ím az árva boldogúl,
Jól érzi most magát:
Elmúltak minden gondjai;
Az álom hív barát.

Szive még egyszer feldobog,
Mosolygnak ajkai;
Csöndes-nyugodva alszik ott -
Meghaltak kínjai.

1833.

MÁJUS 6.

A szabad sajtó – meggyőződésem szerint –, nemcsak joga, hanem kötelessége az állampolgárnak. Ezért mondom meg a véleményemet szabadon.

MÁJUS 7.

Nagyon értelmes emberek néha olyan buták, hogy csak az igazságot keresik, s ha megtalálták azt, még aznap ki kell beszélniök.

MÁJUS 8.

Alanyilag az erény nem egyéb, mint annak teljesítése, mit jónak, azaz mások jogaival, és saját kötelességeinkkel megegyezőnek tartunk. Miután e szerint az erény alanyilag csak azon viszonytól függ, melyben tetteink meggyőződéseinkhez állnak, világos az is, hogy sem vallás, sem véleménykülönbség, sem helyzet nem lehet, melyben erényesek nem lehetnének.

MÁJUS 9.

Néha jó, ha az igazság egy ideig elhagyatva áll, annál jobban meglátszik való alakja.

MÁJUS 10. a Madarak és Fák napja

TANÁCS.

Oh nézd a tölgyet, erős gyökerével
A földből szíja élte nedveit,
De felfelé hajt minden erejével,
S az éghez nyújtja lombos ágait.

Így tégy te ember, kit e földhöz kötnek
A sors s ezer szükség vas karjai;
Bár innen élsz, ez nem elég körödnék,
Magasabbak küzdelmed céljai.

Áldást a szív csak így terjeszt körére,
Egész pályánk hasznos csak így lehet:
Miként nagyobb árnyékot vet földjére
A tölgy, mennél magasbra nőhetett.

1845.

MÁJUS 11.

Hogy a legédesebb tejből a legcsípősebb sajt váljék, csak egy szükséges, – bizonyos idő.

MÁJUS 12.

Nem a fej, a szív az, mi által tömegeket vezetni lehet. A nép szívesen elismeri vezetőinek észbeli felsőbbségét, sőt, mint tapasztalásból tudjuk, sokszor oly bölcsességet tesz fel rólok, minőt emberi lényben nem találhatunk, de csak addig, míg érzelmeik iránt nem kételkedik. Innen van, hogy népmozgalmaknál észbeli tehetség s tudomány által kitűnő férfiak ritkán jutnak kitűnő álláshoz, s azt még ritkábban tartják meg. – A nagy szerep ily alkalommal nem azoké, kik a legszebb s nagyszerűebb gondolatokat, hanem azoké, kik a legerősebb érzéseket bírják kimondani.

MÁJUS 13.

A tányérvirág is csak addig fordul a nap felé, míg fiatal; ha megérett, ez is szomorúan hajtja le fejét.

MÁJUS 14.

Az emlékezőtehetség olyan, mint a háló, melynek kötése mindég szélesebbek lesznek. A gyermeknél felfogja s megtartja a legkisebb dolgokat, a férfinál csak nagyobb tárgyak akadnak belé.

MÁJUS 15. a Család nemzetközi napja

...áldom Istenemet nagy jótéteményeiért, és nem kívánok mást a jövőtől, mint hogy kedveseimet, mint eddig, még sokáig lássam magam körül, s tevékenységem által embertársaim javát előmozdítva, azon szerencsére érdemessé tegyem magamat, mellyel a gondviselés családomban elhalmozott.

MÁJUS 16. az Állat- és Növényismeret Magyarországon

Az észnek kicsi e föld, határtalant keresnek gondolatjai; szívünknek nagy felette, mert mindent benne nem szerethetünk.

MÁJUS 17.

Az emberi természet nem változik, s ezredek előtt szint azon érzelmeket s szenvedelmeket találjuk, melyek a világot most mozgásba hozzák, csak a mód változik, melyen az érzelmek kielégítését keresik. – Az ember mindig boldogságot keres, szabadságot kíván, emelkedni vágyik, csak hogy különböző korokban a boldogságot másban keresi, a szabadságnak más értelmet ad, más eszményeket tűz ki magának, s miután ez ismereteinek körétől, az eszmék kifejlődésétől függ, világos, hogy az, mi az emberi nem történeteiben változik, csak úgy érhető el, ha az eszmék kifejlődését s időszakonkénti változását tekintjük.

MÁJUS 18.

Nagy barátja vagyok a statisztikának; nem mintha azt hinném, hogy az csakugyan annyit bizonyít, mint sokan felteszik, hanem azért, mert mióta minden állításnak statisztikai adatokkal való támogatása divattá vált, a hamis tételek felállítása valamivel több nehéz-

séggel jár, s a tudományos paradoxonok alkotói badarságaikat legalább jobb rendszerben adják elő.

MÁJUS 19.

Lelki- s testiképp, egy sors vár ránk: megvénülünk, a deli, gömbölyű gyermekarc eltűnik, s mindég élesebb formákban mutatkozik a csontalkotmány, melyre minden forma építettett, míg végre a gyermek helyett egy csontváz marad; s ez történik lelkiképp velünk, itt is minden, mi szép és kellemes vala, eltűnik, mindég szabályosabban emelkedik ki a virágzó képek közül a hideg logika szabályos formáival, míg végre csak ez marad.

MÁJUS 20.

Azt, ki magával beszél, bolondnak szokták nevezni, pedig sok esetben inkább az érdeemes e névre, ki másoknak szól.

MÁJUS 21.

Sok embernek tevékenysége olyan, mint az óráé, mely mindég mozog, de csak hogy az időnek múlását vegyük rajta észre.

MÁJUS 22.

Minden vigasztalás újra feleleveníti fájdalmainkat. Igaz, de csak úgy, mintha a sebet kötözzük; a fájdalom szinte megújul, de csak hogy hamarabb gyógyuljon.

MÁJUS 23.

Vannak nyomok és emlékek, melyeket csak könnyek moshatnak le.

MÁJUS 24.

Ha azon hatásból, melyet testünk betegsége a lélekre gyakorol, valaki azon következtet akarja vonni, hogy lelkünknek működése csak testi organizmusunk következményei, gondoljunk azon hatásra, melyet a hangszer megromlása a művész előadására tesz. Megromlott hangszerrel a legnagyobb művész sem idézhet elé harmóniát, de vajon ebből az következik-e, hogy a zene csak a hangszernek tulajdonítható?

MÁJUS 25. Gyermeknap

E földön számtalan virág található, de csak érzékeny gyermek találja fel.

az Eltűnt gyermekek világnapja

Vigyázzon mindenki magára, mielőtt meghajlik; nehéz lesz felegyenesedni.

MÁJUS 26. Hősök napja

...csak az válik kitűnővé, ki magas célokat tűz ki és igen sokat követel magától.

MÁJUS 27.

A vegytan újabb felfedezéseiből tudjuk, hogy a látszólag legkülönbözőbb testek ugyanazon elemeknek különböző arányokban való vegyületéből állnak. Szikláink fő alkotórésze, a szilícium, nem hiányzik a búzaszalmában, legszebb drágaköveink agyagból állnak, mely egy parány vas- vagy mangántól nyerte színét, és a sötét grafit s ragyogó gyémánt alkotórészei között nem találunk különbséget. – Az emberek tanulmányozása hasonló eredményekhez vezet; itt is hosszas tapasztalások után azt találjuk, hogy minden az, amit az emberekben becsülünk s megvetünk, oly közel áll egymáshoz, senkinek elbizakodásra, de senkinek kétségbeesésre oka nincsen, mert valamint süllyedni, úgy emelkedni mindenkinek lehet. Ki az embereket valóban ismeri, az sem egészen bízni, sem végképp kétségbeesni nem fog senki fölött.

MÁJUS 28.

Ha ahelyett, hogy oly helyre törekszik, melyet már más foglalt el, mindenki arra fordítaná tehetségét, hogy saját helyén magasabbra emelkedjék, kevesebb zavar s tolongás lenne a világban.

MÁJUS 29.

Ki hamis úton jár, eltéveszti célját, de ki az egyenes úton járva egy ballépést tesz, kifecskézheti lábát, és azonnal megérzi a fájdalmat.

MÁJUS 30.

Néha levethetjük a csizmát, mely által szorítva éreztük magunkat, csakhogy a tyúkszem, melyet a szűk csizma okozott, akkor is megmarad.

MÁJUS 31.

Az erény semmi más, mint olyan magatartás, amely megtalálja a középutat, bizonyos hibák és tulajdonságok túlzásai között; és a szív biztosítja, hogy feltalálhassuk ezt a középet.

JÚNIUS 1.**Pedagógus nap**

A nevelésnél két elvet követhetünk. Egyik a szigor, mellyel a gyermeket szorgalomra, igazmondásra és más jó tulajdonokra szoktatunk. A másik a szabadság, melyet gyermekeinknek azért adunk, hogy azok jókor magok felett uralkodni tudjanak.

JÚNIUS 2.

Sok ember vénül el s hal meg anélkül, hogy csak az iránt is tisztába jőne magával, mily tárgyra kellene fordítani tehetségét; s hány van, ki tehetségeinek öntudatához jutott, de

oly helyzetben látja magát, hogy azokat nem használhatja; s mennyit találunk, kinek tehetségei s helyzete megfelelnek egymásnak, de kiben a kitartás, a szorgalom hiányzik; s bámulhatjuk-e, ha az élet nagy színdarabjában oly ritkák, kiket a színpadról lelépve taps követ.

JÚNIUS 3.

Szép őszi nap volt, a majdnem nyolc napig tomboló vihar után teljes nyugalom állt be ismét; a természet ahhoz az emberekhez hasonlított, aki szenvedésektől és harcoktól elfáradva megnyugodott.

JÚNIUS 4.

A nagyvilág nem hálaadatos, de nem is engesztelhetetlen, s ki nyitott termeket tart s páratlan szakáccsal bír, könnyen kibékül vele.

JÚNIUS 5.

Vannak emberek, kiknek erényessége csak abban áll, hogy valami rosszak elkövetésére nem bírnak elég bátorsággal; s azért nincs mit bámulni, midőn oly emberekről, kiket az egész világ erényeseknek tartott, néha oly dolgokat hallunk, melyek múltjokkal látszólag ellentétben állnak. A bűn, melyet elkövettek, mint múltjoknak erényei, azon egy forrásból, azaz gyengeségükből eredt. A szükséges erély nélkül erényünk csak a véletlentől függ.

JÚNIUS 6.

Azok, kiknek nevével a legnagyobb tudományos vagy szociális haladásokat összekötjük, sokszor éppoly keveset tettek, mint a nagyúr vagy polgármester, ki az épület alapkövét leteszi. Egész érdemök abban áll, hogy azt, mit mások a felszínig hoztak, valamely szép mondat vagy fényes tett által ünnepélyesen felszentelték. Mint minden, úgy a tudomány s a társadalom nagy épületének alapjai mélyen elrejtve fekszenek. Zaj nélkül, ismeretlenek által rakatnak azok le, s a szerény munkások, kik azt teszik, többnyire magok sem gyánítják fáradságuknak nagyszerű következéseit.

JÚNIUS 7.

Nincs nehezebb az életben, mint hogy a helyet feltaláljuk s megtartsuk, mely nekünk való. Az emberek nagy része életének legszebb részét azon kérdéssel tölti el, mily pályát válasszon magának, s ezért talán legfőbb előnye osztályainknak, hogy körünkben mindenki egy bizonyos helyet készen találva, abban a viszonyok által, sokszor saját akaratja ellen is, megtartatik.

JÚNIUS 8.

Nincs nehezebb az életben, mint erős feltételhez jutnunk, s feltételeink között könnyebben határozzuk el magunkat egy bizonyos cél követésére, mint arra, hogy bizonyos célokat követni nem fogunk, s pedig ez lenne éppen leginkább szükséges megelégedésünkre. – Jaj annak, ki az életben két úton jár –, mond az írás; de mily kevesen vannak, kik ez igazságot átlátva, elég eréllyel bírnak, hogy az útról, melyet választottak, magokat elcsábíttatni ne engedjék, s szemök előtt tartsák azon tagadhatatlan igazságot, hogy ha

az ösvény, melyen a szerencsét keresik, hosszabb, s tekervényesebb lenne is, előbb érik el célukat, ha azon következetesen továbbhaladnak, mintha az út feléről, midőn már fáradtak, visszatérve, rövidebb ösvényt keresnek magoknak.

JÚNIUS 9.

Civilizáció: Valamint a szétdőlt épületből legalább az anyagnak egy része marad meg, mely később új épületekre használtatik fel, úgy a civilizációnak, bármi nagy események után, csak formájavész el, s miként a növényzet, midőn látszólag nyom nélkül enyészik el, a talajnak vastagságát nevelve csak, a jövőnek nagyobb termékenységét készíti elő, úgy minden civilizáció, valamint mások romjain támad, úgy elenyészve egy új, mindég szebb fejlődés csírait s feltételeit hagyja maga után.

JÚNIUS 10.

Jó emberek többet szenvednek lelkiismeretök furdalásaitól, mint a gonoszok; az okosok többször kételkednek eszökön, mint az ostobák; a gazdagok inkább aggódnak vagyonuk felett, mint a szegények.

JÚNIUS 11.

Édes visszaemlékezni a tavaszra, de a száraz levél, mely a múlt tavaszról maradt, elszomorít; így mindig kedvesebbek azon dolgok emlékei, melyeket egészen elvesztünk, mint azoké, melyeknek elfonnyadt maradványait megtartottuk.

JÚNIUS 12.

Szerencsejátéknál, – s ilyen egész életünk –, egy kártyán elveszthetjük egész vagyonunkat; de a legkedvezőbb esetben is csak többszörözött betételünket, azaz oly valamit nyerhetünk, mi összes vagyonunknak csak egy részét képezi, s vajon nem balgata-e hát, ki ily játéknál felette sokat kockáztat?

JÚNIUS 13.

A türelem sokszor közönyösségből ered, s ezen esetben is a legkellemesebb szociális tulajdon; de hol az erős meggyőződéssel párosul, s azon szerénységnek kifolyása, mellyel az ember érezte gyarlóságát, mások ítéletét tiszteli, ott hajoljunk meg előtte. Az erénynek nincs szeretetreméltóbb manifesztációja, mint az ily türelem.

JÚNIUS 14

Félig majom, félig angyal, ilyen a gyermek. – Mennyit kell emelkednie, s mennyit süllyednie, míg emberré válik.

JÚNIUS 15.

Ha a fa minden gyümölcsét hordja, visszaemlékezhetnék virágzásainak napjaira, mi szegénynek érezné magát! Azon számtalan bimbóból, melyeknek mindegyike egy gyümölcsnek csíráját hordá magában, aránylag mily kevés teljesítő ígérte! Miért panaszkodunk tehát sorsunk ellen mi, ha mindent, mire magunkat ifjúságunkban

hivatva gondoltuk, egészen nem értük el? Sok virág hullt el, mely nem gyümölcsözött, de mindenik szebbíté tavaszunkat, és ha minden virág gyümölcsé fejlődött volna, ki tudja, elbírnák-e életünk gazdag terhét.

JÚNIUS 16.

Semmi nem veszélyesebb házi boldogságunkra, mintha azért, hogy társunkat aggodalomtól vagy kellemetlenségtől megkíméljük, előtte egyes dolgokat eltitkolunk. Mint az adósság, melyhez folyvást fizetetlen kamatok csatoltatnak, úgy minden kellemetlenség csak nagyobbá válik elhalasztása által, s nincs baj vagy aggodalom, mely nejeinknek inkább fájna, mint azon meggyőződés, hogy nem bírják egész bizodalmukat.

JÚNIUS 17.

Miután nem tehetünk semmit, miből valami ne ragadna reánk, ne foglalkozzék senki oly tárggyal, mely által magát beszennyezné.

JÚNIUS 18.

Az egésznek dolgozunk, de csak itt teljesíthetjük kötelességünket, s a haszon, mely működésünktől az emberiségre háromol, attól függ, hogy saját körünkben feladásunknak eleget tegyünk.

JÚNIUS 19. a Független Magyarország napja

Ahol abszolút hatalommal találkozunk, – legyen az egy személyre, egy osztályra, vagy az összes polgárok többségére ruházva, – ott mindenütt az uralkodó vágyainak és szükségének kielégítése tekintetik az állam legfőbb céljának.

JÚNIUS 20.

Többnyire oly tárgyakról beszélve untatunk másokat leginkább, melyek nekünk a legérdekesebbek.

JÚNIUS 21.

Joggal nevetünk mindenkin, ki azon fárad, hogy mások által fiatalabbnak tartassék; de ki e részben csak önmagát akarja elámítani, alig tehet józanabbat.

JÚNIUS 22.

A férfi néha a gyermeknél s ifjúnál többet remél, csakhogy e remények is komolyabbak; így nyárban dúsabb a lomb, de setétebb.

JÚNIUS 23.

Kinek pénze van, abból ajándékozhat, kölcsönözhet, attól vagyonának egy részét elrabolhatják. – Ész, bármennyi legyen, ha akarna is, nem adhat senki másnak, sőt az észnek legfőbb gyengesége abban áll, hogy azt nem közölhetjük senkivel. – S vajon vehetjük-e rossz néven, ha az emberek annak, kinek pénze van, inkább hódolnak?

JÚNIUS 24.

Nincs fájdalom, melynél sok vigasztaló okokat ne hozhatnánk fel; mindenki talál ilyeneket még saját keserveinél is, de kedélyt találni, mely a vigasztalás elfogadására képes legyen, ez a nehézség.

JÚNIUS 25.

Ha csak egy szolgánk van, kinek mindig parancsolhatunk: önmagunk, büszkén úrnak mondhatjuk magunkat. – De mi kevés ember van, ki ezt teheti?

JÚNIUS 26.

Ki anélkül, hogy arra, mi körülötte történik, figyelemmel lenne, mindig csak előre megy, messze juthat, csak hogy maga sem tudja soha, hol van.

JÚNIUS 27.

A legszomorúbb az, hogy midőn a halál valamely körből egyet kiragad, a többiek nem nyomulnak közelebb egymáshoz, s ezért a támadt hézagot soha nem töltik be.

JÚNIUS 28. a Magyar Szabadság napja

Ifjúságom első éveitől szívem minden elnyomás ellen feldobogott; gyűlöltem a zsarnokságot, inkább belső ösztöneimet követve, mint azért, mert a szabadság áldásairól még okok meggyőzőenek.

JÚNIUS 29.

A közmondás szerint a legjobb ló is néha megbotlik; kérdés csak az: a botlásnak oka külső tárgyakban vagy a lábak hibájában fekszik-e?

JÚNIUS 30.

Volt idő, melyben a nemes lovag, azt, ha kalmárokat lesbe ejtve kirablott, dicső tettek tartá, mellyel pajtásai előtt kérkedett, félek, közel vagyunk az időhöz, hogy korunk lovagjai, a bőrre vagy uzsora mezején véghezvitt hőstetteiket hasonló büszkeséggel emlegetik. – Ha a csalás a politika mezején sokak által bámultatik, nem látom át, miért nem találna magasztalókat a pénzüzlet körében is.

JÚLIUS 1.

Sok ember úgy jár életében, mint az, ki valamit keresve, többet talál, mint amit keresett, csak azt nem, amiért fáradt.

JÚLIUS 2.

Csak a nemes, a valóban tiszta érc, az biztos, hogy az idő rozsdája által felemésztetni nem fog.

JÚLIUS 3.

Azt, mire támaszkodni akar, ha terhes is, mindenkinek el kell viselni.

JÚLIUS 4.

Az égő csipkebokor csudája, Magyarország. Meddig borítja láng, s még mindig megmaradt, s nem emésztődött fel. Isten jelenléte!

JÚLIUS 5.

Nagy szerencse, hogy csaknem minden embernél egy tárgyat találunk, melyről beszélgetésünket érdekesnek találja: azt, ha vele magáról szólunk.

JÚLIUS 6.

Mert mi más a költészet, mint a szépnek hatása egy nemes kebelre.

JÚLIUS 7.

Ha meggondoljuk, mennyi ember nem tart semmit az orvostudományról, s ki mégis, mihelyt magát veszélyben hiszi, gyógyszerházhoz fordul, akkor látjuk, mi csekély azon befolyás, melyet úgynevezett meggyőződésünk, mely sok esetben csak kételyekből áll, cselekvéseinkre gyakorol.

JÚLIUS 8.

A házaselet – mint egy régi tapasztalt barátom mondá, – szép dolog, csak kissé sokáig tart, s épp azért csak az láthatja benne megelégedését, ki a viszony kötésénél oly tulajdonok által határozatja el magát, melyek állandóak.

JÚLIUS 9.

Sok úgynevezett nagy férfiút láttam, de keveset ismertem, azaz kevés olyat, kit miután ismertem is, nagynak tartottam.

JÚLIUS 10.

Napjainkban bizonyos nők arról panaszkodnak, hogy a férfiak által egyenlőknek nem ismertetnek el; s pedig éppen, ha az valaha megtörténik, s a nők azon kiváltságoktól megfosztatnak, melyeket azért élveztek, mert őket gyengébbeknek tartjuk, csak aznap kezdődnek elnyomásuk.

JÚLIUS 11.

Valamint világítótornyok nemcsak kikötők mellett, hanem sokszor azért állíttatnak fel, hogy a hajóst a part legveszélyesebb helyeire figyelmeztessék, úgy azon fényes egzisztenciák, melyekhez fiatal korunkban vágyódva tekintünk fel, sokszor csak azon helyzeteket jelelik ki, melyekhez jobb nem közelítenünk.

JÚLIUS 12.

Azt mondják közönségesen, hogy a vallás csak annak szükséges, ki magát boldognak nem érzi; de e világon, – hol semmi sem biztos, s a jövő pillanat mindentől megfoszthat, mitől üdvünk függ, – ki érezheti boldognak magát?

JÚLIUS 13.

Kevés hely van a világon, melyen e kettőt egyesülve találhatjuk: bájló kört, és messze kilátást.

JÚLIUS 14.

Ha szétroncsolt zászlót látunk, csaták jutnak eszünkbe, s pedig a zászlók nagy része nem csatákban, hanem az idő viszontagságai által rongyoltatik el. Így az embernél is. A mély redők, mikbe a homlok vonult, s az ajkak keserű mosolygása többnyire csak apró mindennapi bajoknak maradványa, melyeken valamennyien keresztülmentünk.

JÚLIUS 15.

Bármennyire szeressük az embereket, vannak időszakok, melyekben könnyen nélkülöznénk társaságokat.

JÚLIUS 16.

Képe a nyugalomnak, mely nem egyéb, mint csendes működése, e nélkül nem nyugalom, hanem halál.

JÚLIUS 17.

Miután míg élünk, mindig érezünk is valamit, arra, hogy magunkat a legkedvezőbb körülmények között is, nyomorultnak képzeljük, nem szükséges egyéb, mint hogy minden egyes testi és lelki érzésünkre ügyeljünk, s azokat fontosnak tartsuk.

JÚLIUS 18.

Többnyire csekély vagy középszerű patakok képezik vízeséseinket, s azok töltik zajjal környeinket; a nagy folyó csendesen halad célja felé.

JÚLIUS 19.

Kiknél az egyik érzék hiányzik, azoknál a többiek erősebbekké válnak, s a vak finomabb hallása s tapintása által pótolja szemeit, a siket a szót sokszor ajkainak mozgásából érti meg; így pótolja azoknál, kiknek kitűnőleg sok eszük van, ez a szívnek, s kitűnőleg jó embereknél a szív az észnek fogyatkozásait...

JÚLIUS 20.

Vannak a költő életében nagyszerű érzések s élvezetek, melyekről másnak fogalma sincs. De ha az égen vész vonul át, s az elemek haragra kelnek, a villám vakító fénye, a vihar hatalmas zúgása, a setét felhőtömegek, melyeknek ormait napsugarak szegik be, s a szivárvány, mely miután a vész elvonult, az égen boltozik, nem szinte nagyszerűen szépek-e? De vajon az, kinek csendes, tiszta nap jutott, vágyódik-e a természet e nagyszerű szépségei után?

JÚLIUS 21.

Igaz, hogy a világ összes filozófiája által nem nyerhetünk több lelki nyugalmat, mint az, kít a természet a könnyelműség nagy adományával megajándékozott; de azon nyugalom, melyet a bölcsességnek köszönünk, az élet küzdelmei között nő, míg az, melyet a könnyelműség ad, naponként fogy, s így éppen akkor hagy el, mikor arra legtöbb szükségünk lenne, életünk későbbi korában.

JÚLIUS 22.

Mi gyenge szellő elég arra, hogy a fát minden virágaitól s gyümölcseitől megfossa, s mily erős vész szükséges, hogy azt földre döntse. – Óh, hogy annyinak kell túlélni azt, mi életét szebbé s hasznossá tette!

JÚLIUS 23.

Komoly ostrom után a legerősebb várban is javítások szükségesek, s azok, kik azt védelmezték, mindig egyes, előbb nem gyanított, gyöngye oldalokat vesznek észre.

JÚLIUS 24.

...az emberek, még a legjózanabbak nagy része is, éppen azon lépésnél, mely egész jövőjükre legnagyobb befolyást gyakorol – a házasságnál –, szívét követi, az ész csak arra használva, hogy a helyzetet, melybe érzelmei által vezetett, rendezze...

JÚLIUS 25.

A képzőművészet feladása, hogy az érzékek, a költészeté, hogy az ész által hasson érzéseinkre; mint ott az érzékek, úgy itt az ész csak eszköz, mely által a hatás előidéztetik, s azért az, mi csak az érzékeknek tetszik, vagy eszünket elégíti ki, de a szívet hidegen hagyja, sem való művészet, sem való poézisnek nevét nem érdemli.

JÚLIUS 26.

Ki a névnek, melyet maga után hágy, felette nagy fontosságot tulajdonít, az emlékezzék vissza a módra, melyen kortársai egyes tetteiről ítélték. Az utánunk jövő nemzedékek nem lesznek sem jobbak, sem igazságosabbak annál, melyhez mi tartozunk, s éppoly ferdén fognak ítélni, csak azon különbséggel, hogy valamint kortársaink hibáinkat, úgy az utódok, nagytárgy által, erényeinket torzítják el.

JÚLIUS 27.

Az emberek nagy része csupa sietés által fosztja meg magát élete legszebb örömeitől. Valamint az, ki a hegytetőn rendkívül nagyszerű kilátást vár, a természet szépségeit, melyeket útközben talál, alig méltatja figyelemre, s így sokszor nagyobb élvezetektől fosztja meg magát, mint amelyeket fárasztó vándorlásának célján találhat, így cselekszünk sokszor életünkben. Csak végcélunkra gondolva, elsietünk az élvezet mellett, mely utunkban fekszik, s ki tudja, nem fog-e éppen akkor, mikor azt elértük, láthatárunk elborulni, vagy nem leszünk-e fáradtabbak, semhogy az előttünk nyíló nagyszerű kilátást élvezni képesek volnánk.

JÚLIUS 28.

Nagy különbség: saját nagyságunk, vagy csak azért emelkedünk-e ki a tömegből, mert az előttünk meghajolt. Ha az egész világ térdre borul előttünk, mi magunk nem állunk egy hajszállal magasabban, s mindazon tisztelet, mely által magunkat körülvéve látjuk, nem öntudatunkat, hanem csak azon megvetést nevelheti, mellyel a tömegre tekintünk.

JÚLIUS 29.

Az egyest, ki, ha jó neve forog kérdésben, életét kockára teszi, sőt azon meggyőződéssel, hogy győznie nem lehet, kiáll az egyetlen harcra s életét becsületének feláldozza, nem korholja senki, sőt eljárása természetesnek, dicséretre méltónak találhatik; miért csapjátok hát össze kezeteiket, ha egy nép szint azt teszi? De hisz e nép jövőjét kockáztatja, ily nép vesztének rohan! – mondjátok. Meglehet, csakhogy oly népnek, mely bizonyos helyzetekben másképp cselekszik, mely semmiért hevülni nem tud, mely szenvedelemre képtelen, ily népnek nincs jövője, s hogy oly nemzet, mely hazafiságból, – mi nem egyéb, mint a népnek becsületérzete – bizonyos pillanatokban a legnagyobb veszélyekkel szembeállni nem mer, már úgyszólván elveszett. – A politika mesterfogásai s világ összes állambölcsessége nem fogják feltartani azon nemzetet, mely a válság pillanataiban is csak számolni tud, s melyben azon erő, melyet csak szenvedelem ad, hiányzik. Az emberi nem összes története bizonyítja, hogy nem a legildomosabb, hanem azon népek tartották fel magokat legtovább s legdicsőbben, melyek hivatásokban legerősebben hinni, melyek dicső jövőt reményleni, s hazájokat mindenekfelett szeretni képesek.

JÚLIUS 30.

Nincs nagyobb boldogság a világon, mint erőnknek öntudata; épp azért főélvezetünket erőnk gyakorlatában kell keressük. Mit Lessing mond, hogy ha Isten egyik kezében a valónak egész ismeretét tartaná, s a másikban az ösztönt, mely a valónak keresésére kész, leborulva a mindenható előtt, az utóbbit kérné tőle, nemcsak a tudományról, de minden földi javainkról áll. – Nem a birtok, hanem a törekvés boldogít, s győzelmeink legédesebb része azon küzdelmek emlékében fekszik, melyekkel azokat kivíttuk.

JÚLIUS 31.

Mikor éj lesz, egünkön csillagok seregei tűnnek fel, s mi tudjuk, hogy sokan e fénypontok körül napunknál nagyobb s fényesebb égitestek, s hogy körülök földünkhöz hasonló gömbök forognak; de vajon e tudomány pótolhatja-e napunk világát s melegét? – Így, ha azon pont, mely körül szívünk forgott, eltűnt, s körünk elsötétedik, hasztalan

keressük vigasztalásunkat. Meglehet, hogy a szférák, melyekre barátaink ilyenkor figyelmeztetnek, szebbek és fényesebbek, de hiába, az emberi szív – mint e föld, melyen dobog –, melegét s világát csak onnan nyerheti, mihez vonzatra érzi magát.

AUGUSZTUS 1. a Forint születésnapja

...minden, ami nem emelkedik többé, annak süllyedni, ami tovább nem fejlődik, annak enyésznie kell.

AUGUSZTUS 2.

Szavakkal csak gondolatokat fejezhetünk ki. Minden leírásnak hatása az olvasó képzelőtehetségétől függ, s az író művészete csak abban áll, hogy ezt tevékenységbe hozza. Innen magyarázható a nagyobb hatás, melyet elismert híró íróknak művei még akkor is tesznek, ha azok gyengébbek. Az olvasó, ki valamely könyvtől sokat vár, nem is veszi észre, hogy annak, mit benne talál, nagy részét saját képzelőtehetségével fektette belé.

AUGUSZTUS 3.

Termékeny rónaságunk, a nagy Duna csendes haladása, a hosszú hegylánc, melynek oldalain bor terem, sokaknak még figyelmét is alig vonja magára, míg a domb, mely a rónaság közepette áll, a patak, mely néhány öltre lezuhan, s az egyes feltűnő alakú szikla mindenkit bámulatra s az útleírók többségét, azon kedvek felkiáltására ragadja, hogy csak most érzik a természet nagyságát vagy saját parányiságokat. – Nem ítélünk-e hasonlóan az emberekről is, kiknél nem a személyiség vagy tettek nagysága, hanem csak az, mi bennök váratlan s meglepő, ragad bámulatra.

AUGUSZTUS 4.

Ki gondolatait úgy tudta kimondani, hogy azok a képzeletre is hassanak, s ki midőn képzeletének szabad tért enged, olvasóiban gondolatokat gerjeszt, az költő igazán.

AUGUSZTUS 5.

Mint a gyermek azon eszméhez, hogy bizonyos dolgok, melyeket maga előtt lát, azért még távol fekszenek, csak tapasztalás által jut, úgy, a politikában is csak ezen úton tanuljuk meg, hogy sok dolog, mely közvetlen előttünk áll, s melyhez minden lépés közelebb visz, mindamellett még igen messze lehet.

AUGUSZTUS 6.

Mikor eltévedtünk, legjobb, ha ahelyett, hogy időnket új utak keresésével vesztegetjük, azon ponthoz térünk vissza, hol tévedésünk kezdődött, s ily esetben, a visszamenés minden további haladásnak első föltétele.

AUGUSZTUS 7.

Sokat tanultam tévedve, – szól a bölcs; s nem csodálatos dolog-e, hogy tapasztalásainkból mégis semmit nem tanulunk meg oly későn, mint azt, mit legtöbbször tapasztaltunk, hogy könnyen tévedhetünk.

AUGUSZTUS 8.

Valamint ha a béréről mondjuk, hogy büszkén áll, vagy a fáról, hogy kevélyen emeli sudarát társai felett, éppoly helytelen sok esetben a vád, melyet egyes emberek büszkesége ellen emelünk. Vannak egyéniségek, kik nem azért nem hajlanak meg, mert kevélyek, hanem mert arra teremtettek, hogy egyenesen álljanak.

AUGUSZTUS 9.

Sok dolog csak azért látszik nagynek, mert távolabbnak gondoljuk.

AUGUSZTUS 10.

Történeteinkben többször fordul elé a monda, mely szerint egy magyar vitéz midőn látá, hogy a törököt, ki zászlóját az ostromlott vár falára akará szegezni, másképp nem akadályozhatja, magát vele s zászlójával együtt, a mélységbe veté. Vajon a monda vagy történet, mely nemzeti jellemünknek következése, ne lenne képe jövőnknek?

AUGUSZTUS 11.

Senki nem tagadja az Alpok festői szépségét, de nem tudom, azok közül, kik e tájakról legtöbb elragadtatással szólnak, hány cserélné fel saját prózai lakhelyét e sokszor megénekelt vidékkel. – Engem, az úgynevezett festői tájak, a patak, melynek tekervényes partjain halmokra terjedő kavicstorlaszokat találunk, a szakadozott bércek, melyeken semmi sem terem, a hegyoldalak, melyeknek erdeit lerohanó lavinák évenként ritkítják, a roskadozó viskókra vagy rongyos pásztorra, s koldusgyerekekre emlékeztetnek, kiket mindenki festőieknek mond, de melyekben lakni vagy kikkel társalkodni senki sem akarna.

AUGUSZTUS 12. a Fiatalok világnapja

Kedves fiam! Az a nap, amelyen születél, életem egyik legkínosabb napja volt. Anyád a szülés következtében életveszélyben forgott. Benn a városban a felséges nép lázongott, s míg feleségem betegágyánál ülve remény és kétségbeesés között számoltam érütéseit, a pest-budai tornyokról vészharang hangján törték a csendet, s egy üzenet jött a másik után, mely a Minisztertanácshoz szólított. Soha nem szenvedtem többet, mint ezekben az órákban, míg hajnal felé Balassa tudtomra adta, hogy anyád veszélyen kívül van. Úgy látszik a kegyes végzet most ki akarja egyenlíteni akkori szenvedéseimet, s úgy rendelé, hogy éppen általad, ki akkor öntudatlanul kínjaimat okoztad, életem legfőbb örömeit élvezzem. Tartson az ég sokáig, tartson testi-lelki egészségben, s úgy, hogy önmagaddal megelégedve érezd magad..., most, áldjon Isten, most és mindörökre, szerető atyád Eötvös.

AUGUSZTUS 13.

A hatás, melyet reánk látkörünk tesz, nem a tárgyaktól függ, melyeket az magában foglal, hanem inkább az időszaktól és kedélyünk hangulatától, melyben azt látjuk. – Nincs vidék oly szegény, mely tavaszkor s oly pillanatban látva, midőn magunkat boldognak érezzük, reánk kellemes hatást ne tenne. Így vagyunk életünkkel is. Reményzöld tér, itt-ott egy kis virág, s felettünk a tiszta sugár, mely a magasból jó, s mindent átmelegítve világával, tekintetünket fölfelé vezet; kell-e több, hogy magunkat, bármi szűk vagy érdektelen körben is, megelégedve érezzük?

AUGUSZTUS 14.

Arra, hogy szónoklattal hassunk, kettő kívántatik. Mindenekelőtt, hogy amit mondani akarunk, aziránt magunkkal tisztában legyünk, s még inkább, hogy meggyőződésünket egészen mondjuk ki. Sokszor hallám, hogy a nép az egész igazságot nem tűrheti, de úgy találtam, még kevésbé tűri a féligazságokat, melyeknél csaknem mindig érzi, hogy azok tulajdonképpen fél hazugságok.

AUGUSZTUS 15.

Gyönyörködjenek mások a viharban, mely alatt egyes hullámok magasra tornyosulnak, engem csak a dagály nagyszerű tüneménye ragadott el mindég, midőn az egész tenger színe zaj nélkül, de ellenállhatatlanul emelkedik.

AUGUSZTUS 16.

A vas maga sem állhat ellen az időnek, s ilyen az ember. Ha munkára használják, elkopik, ha a földön hever, a rozsda emészti meg. Miután már veszni kell, jobb százszor elkopni, mint elrozsdásodni. Ez válaszom azoknak, kik munkásságomat rosszalják.

AUGUSZTUS 17.

Igen csalatkozik az, ki levelekből az írónak jelleméről ítél. Csaknem mindenki, midőn ír, nem saját, hanem annak képét adja, ami lenni akarna. Még inkább áll ez oly embereknel, kik kitűnő helyet foglalnak el; azon meggyőződéssel írnak, hogy családi vagy bizodalmas leveleik, – korunk gyalázatos szokása szerint –, valamely biográf által, a közönség elébe hozathatnak. Azon öntudat, hogy közönség előtt állunk, mely mozgólatainkat figyelemmel követi nagyobb vagy kisebb mértékben, mindenkit színésszé tesz.

AUGUSZTUS 18.

Kevés példa említettik többször, mint Ézsaué, ki állítólag egy lencsetálért elsőszülöttségi jogát adta el; csak egy jut kevésnek eszébe, s ez az, hogy vannak körülmények, – ha ti. éhen halás fenyeget, vagy az elsőszülöttségi jog igen keveset ér, – midőn Ézsau eljárása a legjózanabb.

AUGUSZTUS 19.

Mint, ha nyugodtan hagyatik, roskadozó épület is fennállhat századokig, úgy vannak földrengések, melyeknek semmi épület nem állhat ellen.

AUGUSZTUS 20. az Új kenyér ünnepe

Életünk terén lenge fellegek, melyeket elhajt előttünk a szellő, inkább gyönyörködtetnek sokszor a legáldottabb aratásnál, melyet izzadva kerestünk.

AUGUSZTUS 21.

Sokszor tapasztaltam, hogy a gyűlölet általján véve erősebb s tartósabb szenvedély a szeretetnél, főképp nálunk, magyaroknál, kiknél a honszeretet akkor legnagyobb, ha küzdelemmel jár, s elleneink gyűlöletével már párosulhat.

AUGUSZTUS 22.

Félig sem oly fontos az, mit tanítunk gyermekeinknek, mint az, hogy tanítjuk. Amit az iskolában tanultunk, annak legnagyobb részét elfelejtjük, de a hatás, melyet egy jó oktatási rendszer szellemi tehetségeinkre gyakorol, megmarad.

AUGUSZTUS 23.

Senki nem tagadja, hogy a politikai agitáció hazánkban nagy eredményeket vitt ki, de ebből nem következik, hogy azt újra megkezdjük. A forrás a mustot borrá változtatja, de ha a bort újra forrásba hozzuk, csak ecet lesz belőle.

AUGUSZTUS 24.

K. I., öreg barátom, pezsgő eszű, csakhogy a pezsgése, nem a champagne-ra, hanem egy pohár szódavízre emlékeztet.

AUGUSZTUS 25.

A politika mezején nem az után kell törekednünk, hogy ügyeink rövid idő alatt, hanem az után, hogy azokat hosszú időre végezzük be.

AUGUSZTUS 26.

Ha a bimbó tudná, hogy csak vesztének nyílik meg, mert mihelyt kelyhe egészen kifejlett, egymás után elveszti leveleit, vajon nem nyílna-e meg?

AUGUSZTUS 27.

Minden szónoklat csak akkor jó, ha azt tűzhez hasonlítjuk, mely midőn melegít, egyszersem világosságot terjeszt.

AUGUSZTUS 28.

Kár oly megvetéssel szólni a fantáziáról. Ha jól meggondoljuk, mindent, mi életünkben boldogít, ennek köszönünk.

AUGUSZTUS 29.

Vannak asszonyok, kik mindent elbírnak, csak hidegséget nem. Mint a pálma, mely forró hazája legerősebb viharainak ellenáll, s a közmondás szerint, szebben nő a teher alatt, és elveszne egy fagyos nap alatt.

AUGUSZTUS 30. az Eltűntek világnapja

Kevesebb ész kell a kételkedésre, mint a hitre. Kételkedés azon emberek része, kik hinni nem elég jók, tagadni nem elég erősek.

AUGUSZTUS 31.

Naponként süketebb leszek. Avval vígasztalom magamat, sokkal több badarságot, mint okos dolgot hallani, ez még nem nagy szerencsétlenségnek látszik, a baj csak az, hogy az emberek éppen a legnagyobb badarságokat mondják el lehangosabban, s hogy ezért süketségemmel e részben is keveset nyertem.

SZEPTEMBER 1.

Oktatásunk egyik fő hibája, hogy a tanító tanítványait tevékenységre nem hívja fel. Főképp egyetemeinken. A tanár előadja tantárgyát, s azt reményli, hogy hallgatói, kik a hallgatás passzív szerepére kényszerítettnek, azt teljesíteni fogják, holott éppen fiatal korunkban a tevékenység valóságos szükség, s a legmegfeszítettebb munka kevésbé fáraszt, mint a hallgató figyelem.

SZEPTEMBER 2.

Túlzás nélkül mondhatom, hogy a mesterembert vagy napszámost, nem tisztelem kevésbé, mint bármily herceget; de ez még nem nagyon sok.

SZEPTEMBER 3. báró EÖTVÖS JÓZSEF születésnapja

Juhász Gyula:

Prológus Eötvös József ünnepére

**Egy igaz, nagy ember ünnepére jöttünk,
Aki nem kevély érc, magosan fölöttünk,
Nem a csaták hőse,
De szelíd, finom fej, komoly és nyílt homlok,
Kit a szenvedőkért felhőztek a gondok
S ki vigyázva nézett a magyar jövőbe.**

**Ki született báró, mert lelke nemesség,
Kinek az előjog dicső kötelesség
Áldozni a népért.
Aki a kastélyból a kunyhóba szállott,
Hozva a jobbágnak az örökváltságot,
Ezeréves szörnyű szolgarobot bérét.**

**És megünnepeljük a költőt, ki ember,
Aki forró szívvel, ragyogó lélekkel
Harcol, mikor alkot
S költeménye tetté, álma lesz valóvá,
Fölsíró regénye új forradalommal,
Melyben a jog győz és nincsenek sírhantok!**

**Mint a hú tanítvány, úgy állunk előtte,
Hiszen ő, e nemzet nagy, bölcs nevelője,
Szelíd és jó mester.
Élete tanulság, emléke örökség,
Úgy daloljuk őt, mint új idők új hősét,
Ki új díszet adott e nagy, szent szónak: Ember!**

SZEPTEMBER 4.

Nem árt, ha gyermekeinknek nagyon sok szeretetet mutatunk, s ez által érzékenységüket fejttjük ki. Hadd tánguljon a szív fiatal korában, eljön az idő, midőn nagyon is összeszorul.

SZEPTEMBER 5.

Az, mi természetünkben valóban jó s nemes, néha háttérbe szorul, de soha nem vész el. Meggyőződés, hogy sokkal könnyebben szabadulhatunk hibáinkból, mint jó tulajdonságainktól.

SZEPTEMBER 6.

Aki a hibákat, melyeket életében elkövetett, nagyon megbánja, avval vigasztalhatja magát, hogy ha azokat elkerülte volna, bizonyosan másokat és talán még nagyobbakat követett volna el.

SZEPTEMBER 7.

Mint a gyémánt, csak miután köszörülés által becses anyagjának egy részét elvesztette, nyeri egész becsét, így az emberek többnyire csak akkor becsültetnek leginkább, miután nagyságokból, melyet benne becsülnek, egy részét már elvesztették.

SZEPTEMBER 8.

...a nap kezdete. Azon pillanat, midőn teljes világosság terjed el a földön, de a nap nem jött fel még láthatárunkra. A csillagok, melyek éjjel ragyogtak, eltűnnek, s az égnek világos boltozatja egy kék pusztaság, melyen semmi magasabb égitest nem látszik. De ez csak egy átmenet, néhány perc után feljön a ragyogó csillagzat, nagyobb, fényesebb, hatalmasabb mindazoknál, melyeknek ragyogásán elébb gyönyörködénk, s amint emelkedik, melegség és áldás terjed el sugáraival.

SZEPTEMBER 9.

Több nagyhírű emberrel úgy jártam, mint a gasteini vízeséssel. Eleinte bámultam s el voltam ragadtatva, később a mindég egyforma zaj terhemre vált, s végre megszoktam s közönyössé lettem.

SZEPTEMBER 10.

Ki saját személyével s érzéseivel felette sokat foglalkozik, – mi, fájdalom, olyanoknál, kik sokat gondolkoznak, nagyon is közönséges, – az e rossz szokás káros következeit csak úgy kerülheti el, ha énjét s állapotját, lehetőleg tisztán s tárgyilagosan fogja fel.

SZEPTEMBER 11.

Ha valaki egy bizonyos helyzet- vagy lelki állapotra nézve, nagyon sok jó tanácsot tud adni, bizonyosak lehetünk, hogy neki életében ily tanácsokra nagy szüksége volt, s hogy azokat valószínűleg nem igen követte.

SZEPTEMBER 12. Gyermekek világnapja

A napot három kedves gyermekemmel töltém, kik mindazt, mit szülők gyermekeikben óhajtanak, észben és jellemben teljesíték.

SZEPTEMBER 13.

Vagyonunkat forintonként, életünket óránként vesztegetjük el, apróságokban engedve tompul el lelkiismeretünk; s miként a tudomány újabb felfedezései szerint egész hegy-láncok oly állatok maradványaiból állnak, melyeket szabad szemmel nem is láthatunk, úgy alakulnak életünk legnagyobb nehézségei oly kicsinységek halmazából, melyeket egyenként alig vettünk észre. – Szomorú gondolat, mily apróságoktól függ életünk.

SZEPTEMBER 14.

Valamint egyes emberekben, kivel megbarátkozánk, több élvezetet találunk, mint egész tömegekben, úgy érdekes vidék, hol hosszabb ideig tartózkodánk, több gyönyört nyújt s esmereteink bővítésére többet használ egy egész utazásnál, mely alatt száz helyen át-sietve egy sem hagy benyomást maga után.

SZEPTEMBER 15.

Nagy írók, mint például Goethe, egyes éppoly kitűnő műveket alkottak vén napjaikban, mint ifjúságukban; a különbség csak az, hogy mit egykor, mint a folyóban a színaranyat, fáradtság nélkül találták, azt később munkával kellett keresniök. Szint oly tiszta s nemes az érc, de a bánya azért mégis szegényebbé vált.

SZEPTEMBER 16.

Mint a vas, úgy erős jellemek a sors csapásai alatt csak keményebbé s ruganyosabbá válnak, s igaz, hogy valóban kitűnő egyéniségeknek legjobb iskolája: az élet viszontagságai. De hány van, kinek szelídebb mesterre lenne szüksége, s kikkel az élet nem bánik szelídebben.

SZEPTEMBER 17.

Ó, ha tapasztalásaimmal még egyszer ifjú lehetnék! – így sóhajtanak sokan. De vajon lehetné-e ifjú tapasztalásaiddal? Nem az évek, hanem mit benne tapasztalunk, vénít el, nem a nyári napok hosszú sora, hanem az egy reggeli dér, mellyel az ősz beköszönt, fosztja meg a fát lombjától.

SZEPTEMBER 18.

Ha, az isteni gondviselés működését hisszük az úgynevezett nagy dolgokban, melyek nemzetek vagy egész emberi nem jólétére befolyást gyakorolnak, nincs semmi ok, melyért benne saját létünk intézésében kételkedhetnénk. Azon lényhez mérve, mely e mindenséget teremti s fönttartja, e földgömb s az egyes emberszív egyaránt parányi; s az a gondolat, hogy mind e milliónyi égitesteknek, melyeket egünkön látunk, útját egy ész jelölte ki, gyöngélménnek éppoly megfoghatatlan, mint hogy saját útjaink felett egy mindenható lény jósága öröklik. Az isteni gondviselést vagy tagadnunk kell mindenben, vagy mindenben elismernünk.

SZEPTEMBER 19.

Elfelejtettétek-e, hogy maga e föld gömbölyű, s hogy bármit tegyetek, e gömböt egyenes vonalaitokkal egyforma négyszegekre felosztani, soha nem fogjátok?

SZEPTEMBER 20. a Kulturális Örökség napja

Azt, mit célul tűztem ki magamnak, részben legalább elértem. Kimondtam meggyőződésemet, s nem minden eredmény nélkül. Ha nevem s egyes műveim, az irodalomban elvesznének is, nem voltak hatás nélkül a nemzetekre, s individualitásom jobb része fenn fog maradni azon hatás által, melyet a maga idejében előidéztem; a közéleti pályán sem foglaltam el soha az első helyet, de sok, amit először mondtam ki, létesített.

SZEPTEMBER 21. a Hála világnapja**A NYUGALOM.**

A keresztnél méla csendben
Űl a remete,
A homályos erdőségen
Függ tekintete.

Mint mikor, ha béke leszen
Hosszu harcz után,
S fehér zászlókat tűzünk ki
A várak falán:

Úgy ez aggnak homlokán is
Már felvonta rég
Fehér színű lobogóját
A szent békeség.

A keserv vezette egykor
Az ifjút ide,
És e kunyhó szűk körében
Folyt le élete.

**Most nyugodtan visszanezhet
Múlt korára ő,
Mint egy védfal áll előtte
Az elmúlt idő.**

**»Hála néked üdvözítőm, -
Így imádkozik -
Hogy elmúltak a keservek,
S szívem nyughatik.**

**Mindazok, kiket szerettem,
Régen nyugszanak,
S kínos vágyim s a reménység
Már nem bántanak.**

**Mint a lombvesztett tölgyfa
Állok mostan itt,
És a vész, bármint dühöngjön,
Fel nem háborít«.**

**Mély gondokban elmerülve
Űl a remete,
Fájdalom és öröm nélkül
Hallgat érzete.**

**A kunyhóhoz víg kedvében
Gyermek közeleg,
És az aggot tisztelettel,
Így szólítja meg:**

**»Áldj meg engem, szent remete,
Hogy boldog legyek!
A faluból jöttem hozzád,
Eprekért megyek.**

**Im rózsákat hoztam néked,
Nemde szépeket?
A szomszédok is csodálják
Kicsi kertemet«.**

**Az agg férfiú megáldja
A jó gyermeket,
S ez, rózsáit általadva,
Vígan elsiet.**

**Némán ül az agg sokáig,
A rózsákra néz,
S rég lecsillapult szívében
Feltámad a vész.**

Visszagondol szebb korára,
Hol gyönyört ígért
Neki is a gazdag élet,
Mint küzdelmi bért.

Hol a lyányka bíbor ajkkal
Szerелеmről szólt,
S elmerülve nézetében
Ő is boldog volt.

Régen elvirúlt tavasznak
Szebb virágira
Gondol vissza – s egy nehéz csepp
Húll rózsáira.

1834.

SZEPTEMBER 22.

Napló a szív, hova anélkül, hogy tudnók, életünk minden órája beírja megjegyzéseit. Nem éreztünk, nem tapasztaltunk semmit, minek nyomait, ha öntudatlanul is, nem viselnők kedélyünkben; s valamint a virág s gyom, mely a mezőt ellepi, oly magokból nőtt, melyeket a véletlen hintett el, úgy, örömünk s szenvedéseink nagy része oly benyomások következményei, melyek még emléket sem hagytak magok után.

SZEPTEMBER 23.

Hegyes vidékeken minden völgynek különös jelleme van, minden tetőről új kilátás nyílik; egy fél óráig járunk, s már új világban találjuk magunkat. Nálunk, Debrecentől Szegedig s tovább, egész alföldünk egyforma. Az egyik mező, tanya, kert olyan, mint a másik. Ha tornyot látunk, azt hisszük, saját falunkhoz közelítünk, s mindenütt otthon érezzük magunkat; nem is csoda tehát, ha a magyar ember nem ragaszkodik úgy saját faluja tornyához, mint más országok lakója, hanem egész hazáját szereti. Ha van hely, ahol a hazának nagy eszméje a legegyszerűbb emberben is feltámadhat, ez határtalan rónaságunk.

SZEPTEMBER 24.

Ki másoknál magasabbra emelkedett, az gondolja, hogy csak természetes állását foglalta el. Emelkedése olyan, mint a madaré, ennek is a természet adta szárnyait, s ez is csak úgy tarthatja magát magasságában, ha azokat használja. – Pihenni csak a földön lehet.

SZEPTEMBER 25.

...s habár néha betegnek találom magamat, fel akarom használni egész erőmet, az utolsó cseppig kifacsarva mindent, mi bennem van, hogy ha majd a citromot nem sokára elvetik, ne legyen kár érte.

SZEPTEMBER 26.

Fáradt vagyok, magyarosan mondva, mint a kutya.

SZEPTEMBER 27. Idegenforgalmi Turisztikai világnap

...de pihenni egy magas tetőn, honnan határtalan kilátás nyílik, s még semmi idegen zaj nem bánt, míg minden zavartalan érintkezéstől menten vagyunk, végtelen teret látni magunk előtt: ez már a legfőbb gyönyör.

SZEPTEMBER 28. a Szív világnapja

„Ne higgy oly gondolatban, melynek szíved ellent mond.”

/ édesanyja írta intelmét fiának, levélben:

Glaube keinen Gedanken, dem dein Herz widerspricht. /

SZEPTEMBER 29.

Ha meggondoljuk, hogy nem csak a história, hanem minden tudományunk nagyrészt oly ismeretekből áll, melyekre nézve saját tapasztalásunk nincs s csak mások tanúságára hivatkozunk, azaz melyekben csak annyit tudhatunk, amennyit hiszünk, valóban nincs ok lenézni azokat, kik ugyanezt a vallás körében teszik.

SZEPTEMBER 30.

Tagadhatatlan, hogy a véletlen a legnagyobb világeseményekre is néha befolyást gyakorol, de csak olyant, minőt a puszkának durranása a lavínára. Ha a fegyver nem szól, a hótömeg azon pillanatban nem esett volna le, de később bizonyosan.

OKTÓBER 1. az Idősek világnapja

A halál csak csendesen kopogtatott, még nem azonnal fog beköszönni, azonban szükséges, hogy a lehetőségekről komolyan gondolkozzunk, s pedig nem csak én, hanem te is. Ha én nem leszek, te vagy a családnak nem csak a feje, hanem föltartója is. Anyádnak támaszra lesz szüksége..., mentül előbb férfit kell válnod, hogy helyemet pótoljad.

OKTÓBER 2.

Mint egy öreg professzoromtól tanultam deák koromban, az arany oly nyúlékony, hogy egyetlen egy körmőci arannyal egy egész huszárt, lovastul, tökéletesen meg lehet aranyozni; de egyet a jó öreg nem mondott, azt, hogy bármily tért borítottunk el, egész aranyozásunk egy aranyból mégsem ér többet, s nem ártana, ha azok, kik az ismeretek minden ágaiban tudományukat fitogtatják, erről néha megemlékeznének.

OKTÓBER 3.

Mint az őszi színezett lomb az év későbbi szakaszának legszebb ékessége s egyszersmind intés, hogy végéhez közeledünk, ilyenek emlékeink.

OKTÓBER 4.

Életem különböző viszonyok között folyt le. Voltam oly helyzetben, midőn sorsomat irigyelték, éltem napokat, midőn talán részvét tárgya valék, de csak egyet tanultam mind e tapasztalásaimból, s ez az, hogy megelégedésünk nem helyzetünktől, hanem annak felfogásától függ. – Akár kedvez, akár üldöz a sors, mindig találunk valakit, ki nálunknál még kellemesebb vagy még szánandóbb helyzetben áll. S hogy el ne bízzuk magunkat vagy el ne csüggedjünk, nem szükséges egyéb, minthogy szerencsés pillanatainkban azokra, kik még szerencsésebbek, s ha szenvedünk azokra, kik még szerencsétlenebbek, fordítsuk figyelmünket. – Ki, midőn helyzetét megfontolja, az egyik mérlegbe azon javakat teszi, miket nélkülöz, a másikba azon bajokat, melyektől ment, az sem arra, hogy magát elbízza, sem arra, hogy kétségbeessék, nem talál elég okot.

OKTÓBER 5. a Gyaloglók világnapja

A sima utak, melyeken kevés fáradtsággal juthatunk, s azon javak, melyek után az emberek többsége vágyik, legyenek másoké. Nekem, ó Mindenható! adj rögs ösvényt, de szép kilátással, mely mindég felfelé vezet, s melyen azon meggyőződéssel haladhatok, hogy eltévedni nem fogok.

OKTÓBER 6. az Aradi vértanúk emléknapja

Kevés embernek van annyi ereje, hogy a körülmények rohamának, melyek őt állásában ostromolják, saját erejével ellenállni tudjon, s biztosan csak az állja meg helyét, ki magát ahhoz kötelességeinek erős kötelékeivel láncolva érzi.

OKTÓBER 7.

A fukarnál nincs nagyobb tékozló. Elfecséreli életét oly valaminek megszerzésére, mivel élni nem tud s nem akar.

OKTÓBER 8.

44. születésnapomat gőzösön, nemigen kellemesen töltém. A hajó zsúfolva teli volt, úgyhogy a bájló pontokat alig láthatám, s nem élvezhetém. Nem utazás-e életünk, s nem volt-e az enyim ehhez hasonló, látszólag a legkellemesebb körben folyva el, mindenütt a legszebb kilátásokkal, de mindég oly viszonyok, oly közelebbi körökkel, hol mindezt nem élvezhetém.

OKTÓBER 9.

Ifjúságunkban éppúgy keressük a fájdalmat, mint később az örömet, s főképp költőibb természetű fiatal emberek éppen úgy fáradnak azon, hogy magukat a szomorúságba belédolgozzák, mint mi, idősebbek, hogy vigasztalást találjunk. A különbség e kétféle törekvés között abban áll, hogy ifjúkorunkban erre nézve is sokkal könnyebben érzük célunkat, mert a legszebb napon is elég árnyékot találunk, de ha a nap egyszer lement, nincs hely, melyet meleg sugarai átvilágítanak.

OKTÓBER 10. a Lelki egészség világnapja

Holdvilág című versének részlete:

**Ha a nap leszállva eltűnt,
Mint egy fényes képzelet,
S a sötét éj fátyolával,
Elterül a föld felett:
Szívesen andalgok akkor
A harmattelt réteken,
És a hallgató természet
Nyugodalmat ad nekem.**

OKTÓBER 11.

Életünk delében kevesebb sötét árnyékot látunk, mint korányunkban, de nehezebben is találunk helyet, melyen a nap tikkasztó melegétől menedéket kereshetnénk.

OKTÓBER 12. a Csillagászat napja

Két dolgot soha nem értünk meg egészen: a mindenséget és önmagunkat. Minden tudománynak elérhető tárgya e kettő között fekszik.

OKTÓBER 13.

Sokat olvastunk az úgynevezett természeti állapot erényeiről s boldogságáról. A vad gyümölcsfa közönségesen erősebb s termékenyebb, de vajon ebből következik-e, hogy aki bele nemesebb ágat olt, megrontja?

OKTÓBER 14.

Mennyi dolog van a világon, melyet nem látunk, s melynek valódiságát azért semmi józan ember kétségbe nem veszi; s ha az istenség eszméjét, ha a halhatatlanságot, ha mindazon magas fogalmakat, melyeknek szívünk szükségét érezi, melyek azt áthatják s boldogsággal töltik, eszünkkel nem foghatjuk fel s nem értelmezhetjük, nem vizsgálhatjuk, tagadhatjuk-e vagy csak kételkedhetünk-e valóságokon?

OKTÓBER 15.

Ne szóljunk oly könnyedén az élet apróságairól. A lomb, mely a nap ragyogó sugarait előttünk eltakarja, s melynek árnyékában a dél forrósága ellen menedéket keresünk, apró levelekből áll.

OKTÓBER 16. a Kenyér világnapja, Élelmezési világnap

Könnyű fellegekkel játszik a szellő, ezek szüntelen változó testekké gombolyodnak; nyugodtan áll az ember, felnéz, s a szállongókban rég ösmert képeket találva, örül. – Bő áldást nyert vetésénél áll az arató, s keserv tölti szívét, mert szomszédja kalásza nagyobbak. Ennyire igaz, hogy az öröm csak önmagunkban fekszik, s a külvilág boldogságunkra csekély befolyású.

OKTÓBER 17.

Ha egy ifjú önmagát, mint férfit, mint aggot látná, gyűlölné önmagát, olyasmire változik minden ember, olyannyira romlik idővel.

OKTÓBER 18.

Tapasztalásaink nagy részben azon módtól függnék, mellyel az emberhez közelítünk; s a férfi vággyal tekint vissza életének azon szakaszára, melyben az emberekhez való bizodalját még semmi nem ingatta meg, az ifjú bizodalma talán nem csalódáson, hanem azon alapszik, mert az emberek, az ifjú irányában csakugyan jobbak voltak, s pedig azért, mert ő maga is más volt irányokban, s mert, mint a növény virága, úgy az emberi szív legszebb tulajdonai csak meleg érintéssel nyílnak meg. Amily irányban magunk megváltozunk, változnak meg az emberek irányunkban, s kit az ég gyermeki kedéllyel áldott meg, az többnyire végnapjáig megtartja gyermeki bizodalját is.

OKTÓBER 19.

Az egész hazát csak eszmében foghatjuk fel, s így azon szeretet, mellyel az egyes falujához vagy környékéhez ragaszkodik, tulajdonképp azon kapocs, mely őt a hazához köti.

OKTÓBER 20.

Néha nehéz, de semmi nem szükségesebb, mint az, hogy józanságunkkal józanul éljünk, s oly dolgokat, melyek csak az érzéstől függnék, ne ítéljük meg a hideg ész számítása szerint. – Amint valóban jó ember csak az lehet, kinek egyszersmind esze van, úgy valóban okos csak jó ember lehet.

OKTÓBER 21. Földünkért világnap

Feladatom alig más, minthogy a jövő építményeinek helyet csináljak, ...azzal vigasztalom magamat, hogy te majd folytatni fogod mívemet, és így a magyar kultúrának és tudománynak megalapítása, ha nem is az én, legalább a kettőnk nevéhez lesz kötve.

OKTÓBER 22.

Ha életed harmóniáját akarod fenntartani, ügyelj, hogy körödben felette sok hangok ne szóljanak fel.

OKTÓBER 23.

Isten akként alkotá világát, hogy ha le a földre nézünk, virágokat, fenn az égen csillagokat találjunk, mindenütt valamit, minek szívünk örülhet, mi gondjainkat ahhoz vezeti, ki e bájló mindenségnek alkotója.

OKTÓBER 24.

Ki örömet kíván, keresse azt saját körében. Szép kilátást távolban is, de virágot csak közelünkben találhatunk, s le kell hajolnunk, hogy azt leszakíthassuk.

OKTÓBER 25.

Meg tudom bocsátani a legvadabb gyűlöletet, a legnagyobb igazságtalanságot, csak arról legyek meggyőződve, hogy az, aki gyűlöl, szeretni is képes, s hogy amit tesz, azt igazságosnak tartja.

OKTÓBER 26.

Gondolataink jutalma érzésünkben fekszik. Minden valóban nagy gondolat nemes érzésekhez vezet.

OKTÓBER 27.

Nagy pillanatokban elveink szilárdsága, de a mindennapi életben csak szokásaink biztosítják következetességünket, s azért nem elég, ha bizonyos elvek iránt meggyőződést szereztünk magunknak, hanem szükséges az is, hogy azoknak követeléséhez szoktassuk magunkat.

OKTÓBER 28.

Csaknem mindent ismét visszaszerezhetünk, amit elvesztettünk, de azt, amit hosszú fáradtság s küzdelem után visszaszereltünk, s aminek birtoka most csak arra int, amit érte tennünk és szenvednünk kelle, fogjuk-e ismét élvezhetni, – ez más kérdés.

OKTÓBER 29.

A legszenvedélyesebb fájdalom végre vigasztalást talál; csak a méla bánat, mely magába zárkózva minden vitatkozásnak kitér, ez legyőzhetetlen.

OKTÓBER 30.

Minden ember saját boldogsága után fárad, de azt mindenki, csak másban találhatja fel. Legyen Isten, emberiség, haza, családi körünk, vagy bármi más, de mindenkinek saját személyén kívül szükséges valami, amiben s aminek élhessen. Szerencsénk tulajdonképpen csak attól függ, hogy saját szívünk szerint választhassuk a célt, melynek magunkat feláldozzuk. E szabadság és saját személyünk ily alárendelése nélkül nincs megelégedés a világon.

OKTÓBER 31. Takarékossági világnap

Ez alkalommal is azonban szükségét látom, hogy helyzetemre figyelmeztesselek, mely az egész család, így részedről is takarékossgot tesz szükségessé. Évek óta csaknem mindig olyan helyzetben vagyok, hogy költségeim jövedelmemet felülmúlják. Arra, mint tudományos kiképzésedre szükséges, szívesen adok bármit. De részedről is kívánnom kell, hogy egyes élvezetekről lemondjál a mi kedvünkért is, s ezek közé tartozik útiterved – ez alatt, nem az erdélyit értem, hanem a sarkvidéki expedíciót.

NOVEMBER 1.

Életünkben, csak egyet tudunk bizonyosan, azt, hogy meghalunk, – s már ez is vigasztaló.

NOVEMBER 2. Halottak napja

Gőzösön mentünk le s fel, s midőn Ercsi mellett áthaladtunk, szívem megszorult, mint mindig. Ott áll az új kápolna, hol nagyszüleim nyugszanak, a régi, hová mint gyermek, annyiszor kimentem. Még néhány év és hol leszek? ... a gyermek helyett egy sír áll a kápolna mellett. Midőn ma hajón átmenék, újra feltámadt bennem a gondolat, mellyel sokszor foglalkoztam, hogy egyszer minden kedveseim, kik most szétszórva nyugszanak, összegyűjtöm, itt temettetem el a kápolna mellett, s itt készíttetek sírt.

NOVEMBER 3. a Magyar Tudomány napja

Valamely egyetem naggyá s a tudományos életben jelentékennyé elsősorban nem bármínő kitűnő szervezete, hanem az által emelkedik ki, hogy kebelében sok és jeles tudományos erő dolgozhatik szabadon és élhet a tudomány művelésének.

NOVEMBER 4.

Még a föld mágnesi sarkpontja is szüntelen változtatja helyét, – bámulhatjuk-e, ha az emberek sem állandóbbak, s ha az, miután ma vágyódnak, holnap elveszti előttök vonzerejét.

NOVEMBER 5.

Pascal mondja: élvezet a vihartól hányt sajkán ülni, ha tudjuk, hogy az elveszni nem fog; s nem ilyen-e annak élete, ki vészei között teljes bizodalommal emeli tekintetét az ég felé? Ki a gondviselésben nem kételkedik, az előtt minden egyéb kétely elveszti kínzó fontosságát.

NOVEMBER 6.

Az, hogy bajaink tömege mellett mégis oly kevés ember vágyódik a halál után, sőt, hogy a legnagyobb rész attól fél, világos jele annak, hogy a halhatatlanságnak hite a többségnél gyenge. Az emberek természetes ingatagságok mellett, ha a halálban csak egy életről a másakra való átmenetet látnának, s a megsemmisülés eszméje nem állna előttük, inkább vággyal s kíváncsisággal, mint rémülettel tekintenének e nagy változás elébe.

NOVEMBER 7.

Szükséges, hogy bizodalomunkban óvatosak legyünk, de még szükségesebb, hogy óvatosak legyünk bizodalmatlanságunkban. Több ember vált azért szerencsétlenné, mert kelletnél kevesebb, mint azért, mert kelletnél több emberben bízott. A kételkedés megőriz egyes bajoktól, de mindentől megfoszt, miben az élet való becse fekszik. Biztosabbakká tesz, de egyszersmind tehetetlenekké.

NOVEMBER 8.

Nagy népszerűséggel bíró emberek közelebből ismerve ritkán szeretetreméltók. Az ok ugyanaz, melyért a legszebb freskókép, közről nézve, nem tetszik. Az egyes vonások nagyon is durvák és erősek. Arra, hogy a tömeg jó tulajdonaikat észrevegye, szükséges, hogy azok a túlzásig kifejtve legyenek, s közönséges életben nincs elviselhetetlenebb oly embernél, kinek jó tulajdonai a harmadik potenciára emeltettek. Vannak emberek, – s

magam is ismertem többeket –, kiknek erényei körül-belül azon hatást teszik reánk, mintha valaki a legszebb dallamot trombitán fújna. Kinn az utcán nagy élvezettel hallgatják a bájló zenét, de jaj annak, kit a sors trombitás közelébe állíttatott.

NOVEMBER 9. a Világszabadság napja

A szabadság azon állapot, melyben az ember mint saját tevékenységeit, mint az őt környező természet erőit, a lehetőség határai között, maga által választott célok elérésére használhatja.

NOVEMBER 10. a Tudomány világnapja

Haladj bátran előre és ne sajnáld fáradságodat. A tudomány körében a legnagyobb erőfeszítés eléri jutalmát, mert azt nem várja az embertől, hanem magában a tudományban találja meg. Én azzal vigasztalom magamat, hogy te majd folytatni fogod mívemet, s így a magyar kultúrának és tudományosságának megalapítása, ha nem is én, de legalább kettőnk nevéhez lesz kötve. Kollektív dicsőségünk.

NOVEMBER 11.

Egyben legalább a magyar nyelvet illeti a dicsőség, hogy az emberek gondolatát legtökéletesebben fejezi ki, s ez azon szójárás, mely szerint, akit nem becsülünk, haszontalan embernek nevezzük. A mérték, mely szerint az emberek egymásról ítélnek, haszonvehetőségükben fekszik; mivel senki sincs, kinek mindenki egyaránt hasznát vehetné, azért nem is számíthat senki közelismerésre, kivéve halála után, midőn neve s példája mindenki által szabadon használtathatik fel oly ügyek előmozdítására is, melyek ellen egész életén át küzdött.

NOVEMBER 12.

Kétféle nő van a világon, – mondá egy régi ismerősöm; olyanok, kiknek szívök van, s azok egyet szeretnek, s olyanok, kiknek nincs, s azok szeretnek százat.

NOVEMBER 13.

Honnan van, hogy az öröm, mellyel mások boldogsága szívünket eltölti, nem oly tiszta és meleg, minők fájdalmaink, midőn másokat szenvedni látunk? Onnan van-e ez, mert szívünk természeténél fogva a fájdalomhoz hajlandóbb, vagy onnan, mert még a jobb emberben is irigységnek csirája rejlik, mely a mások boldogságán élvezett örömet elkeseríti?

NOVEMBER 14.

Több embert találtam életemben, kik a jóság, mint olyanokat, kik a gonoszság eszményképét megközelítették.

NOVEMBER 15.

Bizonyos, hogy valamint reményünk, úgy aggodalmaink sem teljesülnek egészen soha. – Ha a jövővel foglalatoskodva a jónál elfejtjük az apró bajokat, melyekkel az mindig jár, a rossznál azon vigasztalásokat, melyek bajaink között sohasem hiányzanak egészen.

Képzeletünk jóban és rosszban mindig tökéletes állapotokat mutat. Az életben vegyes és darabos minden, s örömeink, mint fájdalmaink, egyaránt tökéletlenek.

NOVEMBER 16.

A hon s nemzetiség eszméje olyan, mint a manna, mellyel az Úr választott népét, midőn azt Egyiptom országából kivezette, tartá. Mindenki mást képzel alatta. Ez szülői házát, amaz barátait, egyik gyermekségének boldog éveit, más agg napjai nyugalmát, némelyik mindennapi kenyerét, más dús birtokát vagy dicsőségét; bámulhatjuk-e, ha ez egy eszme annyi s a legkülönbözőbb embereket egyiránt lelkesíteni képes, s ha ez egy elég, hogy általa feltartva az ígéret földjéhez jussunk.

NOVEMBER 17.

Tavaszi múltával lehullanak a virágok, s így múlik el sokszor az ifjúsággal hitünk, s a lelkesedés, mely által boldogok valánk; de valamint minden gyümölcs virágból fejlődik, úgy az, mi életünkben, beccsel bír, azon szép napok eredményeként tekinthető, melyekben szívünk még lelkesedni tudott.

NOVEMBER 18.

Egyet kérek tőled, ó, mindenható! Hogy ha távozom, a szeretet meleg tekintete kövessen utamon, s hogy ha lakomba visszatérek, mint most, úgy mindig a szeretet kedves nyomait találjam.

NOVEMBER 19.

Csak kettőt nem pótolhatunk ki fáradság s tanulmányok által: az életben a finom erkölcsi érzetet s a művészetben az ízlést.

NOVEMBER 20. a Filozófia világnapja

Az ember önmagát az univerzumban, s ezt önmagában találja fel.

NOVEMBER 21.

Elmének s kedélyünk nyugalma a legfőbb, sőt az egyetlen boldogság, melyet a földön találhatunk, s miután az elsőt csak erős meggyőződés, a másodikat csak erős akarat által érhetjük el, életünk fő feladata az, hogy e kettő után törekedjünk.

NOVEMBER 22. a Magyar Köznevelés napja

Első fiatalságomban egy álom lebegett körül: vajha, erőim s tehetségeim szerint hazának a nevelés, a népnevelés terén szolgálhatnék, mert láttam s éreztem, hogy éppen e téren van leginkább elhanyagolva hazánk állapota. Ezen álom, noha nem láttam akkor megvalósulásának módját, mégis boldogított akkor.

NOVEMBER 23.

Csak azt bírjuk, miről, ha kell, le tudunk mondani. Oly kincsnek, melyet nélkülözhetetlennek tartunk, nem urai, hanem szolgálói vagyunk.

NOVEMBER 24.

Csakugyan vízhez hasonló a nép, nem csak, mert ingatag, de azért is, mert nyomás alatt (mi a víznek, egyik kiváló tulajdona), csak igen keveset enged (nem compressionabilis), s ezért, ha összeszoríttatik, a nyomással arányban álló, bámulatos erőt fejt ki.

NOVEMBER 25.

A politikában az, ha valakinek mondják, hogy korát megelőzte, éppoly gáncs, mintha avval vádoljuk, hogy korától elmaradt. A gyakorlati életben az, ki a pillanatnál előbb vagy hátrább jár, egyaránt hasznavehetetlen.

NOVEMBER 26.

Ha valaki naponként tükröt tart is maga elébe, abból még nem következik, hogy önmagát ismeri. Mosolygóbb vagy komolyabb, de mindenesetre más arcot mutat mindenki, midőn maga, mint midőn a világ előtt jelenik meg.

NOVEMBER 27.

Kinek a sors mindent adott, ami után a tömeg vágyódik, szintúgy mint az, ki homloka izzadságában keresi mindennapi kenyerét, a szerencsét csak saját keblében találhatja. A szikla, melyet a nap sugarai megaranyoztak, azért nem termékenyebb.

NOVEMBER 28.

Kit a kegyes istenség minden javakkal megajándékozott, annak én nem kívánhatok egyebet, mint nyugodt keblet, melyet az élet vészei soha nem háborítottak fel, hogy az csendes tóként mindig tisztán tükrözze vissza nyájas körözetét.

NOVEMBER 29.

A gyermek kis szívében éppen annyi, sőt több öröm fér, mint a férfiúéban. De kár, hogy szívünk csak azért nő, hogy üresebbé váljék.

NOVEMBER 30.

Nem az élet adományaitól, hanem a szívtől, mellyel azokat elfogadjuk, függ boldogságunk. – Ki nem emlékezik gyermekkorában, a szép karácsonyfára? Száz láng csillogott-e azon vagy néhány gyertyaszál, aranyokba vagy néhány garasba – melyet a szegény szülők, magoktól elvontak – kerültek-e az ajándékok, nem voltunk-e egyaránt boldogok?

DECEMBER 1.

Valamint a zátony, melyet nagyobb folyók torkolatánál találunk, azon iszapporongyból támad, melyet a folyó, midőn futása még sebesebb vala, magával ragad, s később, miután lecsendesedett, lerak, úgy mindazon nehézségek s akadályok, melyek életünk végső szakaszában találkoznak, többnyire csak azon szebb napok maradványai, midőn életünk még gyorsabban folyt.

DECEMBER 2.

Miután a teher, mely alatt csaknem leroskadunk, idővel vagy ismét levétetik vállainkról, vagy megszokás által könnyebbnek látszik; az élet bajainak elviselésére csak egy szükséges: türelem.

DECEMBER 3.

Csodálatos, mennyit fáradnak az emberek, hogy anyagi, s mily keveset, hogy a szív s az ész szükségének eleget tegyenek.

DECEMBER 4.

Szomorú, de igaz, hogy rossz emberek többnyire sokkal inkább tudnak uralkodni indulataikon, mint a jók.

DECEMBER 5.

Kereshetjük Istent eszünkkel, de megtalálni őt csak a szív által lehet. Vallásos meggyőződéshez csak reveláció útján juthatunk, de vajon nem reveláció-e az is, mely életünk nehéz pillanataiban saját keblünkben nyilatkozik?

DECEMBER 6. Mikulás napja

Miklós napján, mikor a jó gyermekeket meg szokták ajándékozni, jött kezembe egyszerre leveled s a jégbarlangról írt cikked..., s nem hiszem, hogy a megajándékozott fiúk között valamelyik jobb kedvben feküdt aznap ágyába, mint én.

DECEMBER 7.

Mért nem vagyunk hasonlók a fához, mely ha századokig áll is, minden tavasszal új zöldbe öltözik és friss virágokat hajt?

DECEMBER 8.

Többnyire ifjabb korunkban a tapasztalás, később az erő hiányzik, hogy valóban nagyot s az emberiségre nézve, hasznosat vihessünk véghez, s így múlik el életünk, melynek első felében nem tudjuk, mit kezdjünk erőnkkel, a másodikban, mit kezdjünk tapasztalásainkkal.

DECEMBER 9.

Nehéz pillanatokban szívesebben támaszkodunk olyanokhoz, kiket magunk alatt látunk, mintsem azokhoz, kik felettünk állnak. Az utóbbi talán biztosabb, de mindenesetre sokkal kellemetlenebb.

DECEMBER 10. az Emberi jogok napja

Csak, ha mindenkit, ki a hon határai között él, az alkotmány áldásaiban részesítünk, gerjeszthetünk honszeretetet; csak, ha mindenki, jogait éldelve, magát boldognak érzi, csak, ha büszke lehet polgári állásában, akkor fog híven ragaszkodni, nemzetiségéhez...

DECEMBER 11.

Mint őszkor, úgy életünk későbbi szakaszában többnyire messzebb kilátás nyílik előttünk; de vajon ez kipótolja-e a virágokat s a reményzöld lombozatot, mely elébb kilátásunkat elvevé?

DECEMBER 12.

Senkiben nem menthetőbb a hízélgés, mint nevelőben. Gyermekeknél s ifjagnál a nem érdemlett dicséret többnyire jobb hatást tesz az érdemlett dorgálásnál, mely ezen korban a szilárdabb egyéniséget csak elkeseríti, s a gyengébbeket önbizalmuktól fosztja meg.

DECEMBER 13.

A szív, mint az iránytű, csak akkor találja nyugalmát, ha oly helyzetbe jutott, mely természetes hajlamának megfelel. Az ember szerencsés lehet oly helyzetben, mely meggyőződésével, de soha nem olyanban, mely érzelmeivel ellentétben áll.

DECEMBER 14. a Húség napja

Az egésznek része csak az lehet, ki szíve részévé tette az egészet.

DECEMBER 15.

Csaknem minden ember önző, s mégis alig találunk olyat, ki valóban önálló. Az emberek tetteikben többnyire csak saját érdekeiket s mások ítéletét tartják szemök előtt.

DECEMBER 16.

Isten képe mására teremtette az embert, de sárból. Mi benne isteni – egy lehelet, a többi e föld porának része.

DECEMBER 17.

Jó anya után Istennek legnagyobb áldása az, ha jó emberek körében nevelkedünk fel, mert az emberek iránti bizalmunk, mely földi boldogságunknak első feltétele, egészen ettől függ.

DECEMBER 18. a Kisebbségek napja

Nevelés nélkül az egyenlőség semmi, – nem egyéb, mint pusztá szó, a nevelés az, mi által az alsó néposztálybeliek az állam által nekik adott jogok élvezetére képessé tétetnek.

DECEMBER 19.

Mi lenne az emberi nemből, ha a halál nem volna, mely minden küzdelemnek s gyűlölködésnek utoljára mégis véget vet?

DECEMBER 20.

Minden művészetnek feladata kimondani a valót, szép formában.

DECEMBER 21.

Életünk egy hajszálon függ. Álladalmaink s az egész társaság örvény szélén állnak, sőt, a tudomány állítása szerint, egész földünk izzó lávagömb, melyet vékony földkéreg takar. Míg belsejét összeszorult gőzök hasogatják, melyek a vékony kérget felszaggatva itt-ott egyes vulkánokban törnek ki, mintegy készülve a nagy katasztrófához, mely planétánknak minden pillanatban véget vethet, – s mi mégis tervezgetünk, reménylünk, aggódunk, s mi mégsem akarjuk átlátni, hogy bölcs Salamon legbölcsebb pillanatja volt, midőn elkeseredve felkiáltott, hogy hiúságok-hiúsága minden a világon.

DECEMBER 22.

Irányul csak oly tárgyak szolgálhatnak, melyek mint a csillagok, tőlünk oly távol fekszenek, hogy bármily sebesen haladjunk, azáltal a viszony, melyben hozzájuk állunk, nem változik meg.

DECEMBER 23.

Ha reggel egy fűszálon több, a másikon kevesebb harmatcseppet találunk, az ok nem a légkörben, hanem az egyes növényekben fekszik, melyiknek egyike a közös légkörből több, másika kevesebb enyhítő nedvet vesz magához.

DECEMBER 24. Szenteste

Szülék, ne sírjatok!

Hisz azt, mi életünkben szép,
Ő már élvezte itt:
A nap meleg tekintetét,
S anyjának csókjait.

Kisfiam hat hét alatt, melyet e világon töltött, több szeretetben részesült, mint sok ember hatvan éves koráig, s bizony, nem rossz dolog átmenni e földön anélkül, hogy valakinek szeretetét elvesztettük, s mást, mint jó embereket esmertünk volna. ...ki nyugodni ment, mielőtt még kifáradt, s a boldog vakációt elérte anélkül, hogy az élet kemény iskolájában megkínózták.

DECEMBER 25. Karácsony

Nem oly nagy a világ, s nem oly kicsi szívünk, hogy ez, ha szeret, amazz magába ne foglalhatná.

DECEMBER 26. Karácsony**Boldogság**

E földön, nincs nagyobb szerencse, mint
Oly nő, kitől szerettetünk; egyéb
Bármily örömmel töltse is szívünket,
Egy perc, s elmúlt a nagy gyönyör; de ez
Idővel még nagyobb leszen, ha majd
Karjai közé szorít, s azt mondja néked,
Hogy semmit nálad inkább nem szeret,
Ha sír keserveidnek, és örül,
Ha téged lát örülni. Ó, barátom!
Minden keservről elfelejtkezel,
Mert minden nap csak új gyönyört hozand.
Ó, boldog az, aki szerettetik.

DECEMBER 27.

Átláthatjuk később, hogy az, mi által fiatalságunkban boldogok valánk, mind hiábavaló, de vajon, ha a karácsonyfa gyertyái eloltattak, az édességek s a játék, mely ágain függött, leszedetett, s a gyermek látja, hogy mi oly reményzöldnek látszott, csak tú, melynek mindenikén megszúrhatja magát, nem néz-e vissza újuló gyönyörrel az estvére, melyen oly boldog volt? S nem vagyunk-e hasonló gyermekek mi is? Minden, minek életünkben örültünk, mulékony, de az öröm maga nem tűnik el nyom nélkül.

DECEMBER 28.

Elélhetünk minden öröm, de nem minden remény nélkül.

DECEMBER 29.

Nem ismerek semmi kellemesebbet, mint nyári reggelen a madarak énekét. Mindenik csak magának vagy párjának szól, nem alkalmazkodva senkihez saját dalát csevegi el, s mégis mily csodálatos összhang mindez. Ellenben mi kellemetlenebb oly zenénél, melynél minden zenész azon fárad, hogy saját részét jól játssza el, de a hangszerek nem hangzanak össze. – Ott, hol természetes összhang nincs, a kölcsönös alkalmazkodás a diszharmóniát csak még kellemetlenebbé teszi.

DECEMBER 30.

Nekem nem kedvesebb semmi, mintha az óraütésben hallom az idő múlását. Az óra, mint egy velem élő barát, ki gyengéd leheleti által minden örömet ezer kis részre osztja, mely azért mindenik nagy öröm marad; és mutatja, ha komor vagyok, mily hamar múl a fájdalom.

DECEMBER 31. Szilveszter, Óévbúcsúztató

Kedves fiam! Pár óra múlva az év végét érjük. Kedveseim körül, távol tőlem, csak Te vagy, s most először történik, hogy e napon nem szoríthatlak karjaim közé. De légy meggyőződve, helyed nincs bétöltve, s ha szóval nem mondhatom is el kívánataim, melyek követnek, nem kevésbé őszinték, mint ha köztünk lennél. Tartson az ég, neveljen férfiúvá, s adja, hogy boldogan lássalak. Oly meglegedve szeretnék látni, mint emberek e földön lehetnek, s ha ezt elérem, – ami részben tőled függ, mert hisz minden való meglegedés csak azon aránytól függ, melyben hivatásunkat betöltjük, – ha boldogan látlak, életem legfőbb vágya teljesült. Ég áldjon, minden áldásával.

Szerető apád Eötvös

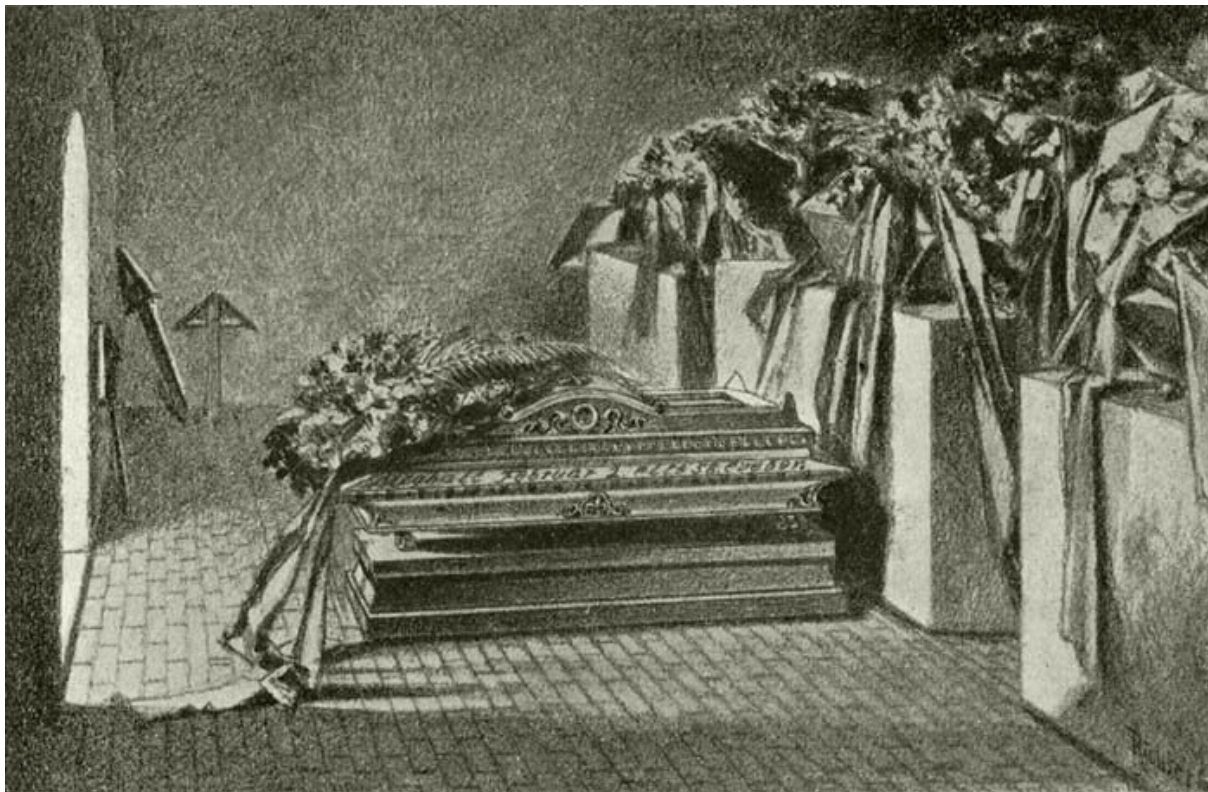

„BÁMULVA NÉZÜNK FEL A HAJDANKOR ELOMLOTT ÉPÍTMÉNYEIRE, S ELFELEJTJÜK, HOGY TERMÉKENYEBB A SÍK, MELYET MI LAKUNK, S HOGY SZÉRENY ÉPÍTMÉNYEIT ROMBA DŐLVE NEM LÁTANDJA SENKI, MERT AZ EGÉSZ EMBERISÉGÉ E FÖLD, S EZ NEM ENGED DÜLEDÉKEKNEK HELYT BIRTOKÁN.

MINT KOROKNAK SÍRKÖVEI ÁLLNAK A KOPASZ TETŐKÖN, S INTENEK, HOGY MIT EMBEREK ALKOTTAK, ELVESZEND, S CSAK AZ MARAD, MIT TÖRVÉNYKÉNT SZÍVÜNKBE TEREMTETT AZ ISTENSÉG.”

EÖTVÖS HALMA

A MÚLTBAN

A JELENBEN

FÜGGELÉK

Jelige: **ÖRÖKSÉG**

/készítette: Pásztor Mária, 2013/

Mottó:

„Ha boldogabb utódok majd kivítták,

Miért korunk hiába küszködött,

S ha visszanéznek hálás érzetökben:

Tán megneveznek a dicsők között.”

/E. J./

Téma:

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF

EMBERI JELLEME

„A világon nem a tudomány,

a szeretet művel csodákat.” /E. J./

....akit hevített korának érzeménye

FÉRFIÚ

„Dicső látvány oly férfiú, ki egy magas célért áldozza fel életét.

**Legyen az hazája, a becsület vagy vallásos meggyőződése, miért vérét ontá:
lelkünk emelkedik a bátornak emlékénel, ki erős láncokat szét bírt szakítani,
s lelkét Istenére, nevét a jövőre bízva, a halállal szembeszállt, hogy példájából
megtanulják, miként van valami e világon, mit leláncolni nem lehet: a bátor
erős meggyőződéstől vezetett férfiakarát.**

**De van valami e világon, mi ennél nehezebb és még fenségesebb: azon
tántoríthatatlan állhatatosság, melylyel a férfi egy nagy eszme kivitelének
szenteli életét.” /E. J./**

TARTALOM

Jelige, mottó	1
Téma	2
Férfiú	3
Tartalomjegyzék	4
Bevezető	5
I. Személyiségét alakító tényezők:	5
1. Család, gyermekkor, neveltetés	5
2. Olvasás, tanulmányok	7
3. Utazások, barátok, emberi kapcsolatok	8
II. Élete, munkássága, a jelleme tükrében:	9
1. Magyarsága, hazaszeretete	9
2. Irodalom	10
3. Tudomány	11
4. Állambölcslő	12
5. Államférfi-miniszter	14
6. Szónok	15
7. Családfő, apa	16
Zárszavak	17
Forrásjegyzék	20

Bevezető

Érdekes témának vélem hazánk egyik kiemelkedő személyiségének az életét végigtekinteni abból a szempontból, hogy egy ember útját milyen adottságok, származás, háttér, körülmények, benyomások, tapasztalások, személyek befolyásolják, és milyenné válik jelleme, hogyan alakulnak ki eszméi, milyen lesz munkássága, mit tükröz élete az utókor számára is. Hogyan lett a családi környezet, neveltetése, tanulmányai és tudása által író-irodalmár, publicista, politikus, állambölcselelő?

I./ Személyiségét alakító tényezők:

1./ Család, gyermekkor, neveltetés

Apai ágon ősi nemesi családból származott, nagyapja és apja is a Habsburg-érdekek szolgálatáért dolgozott. Nehéz örökséget kapott általuk. Német származású édesanyja nem tudott magyarul, fiának a német műveltségét, jó szívét, emberszeretetét, a világgal szembeni érzékenységét, szorgalmát, felelősségtudatát adta át. Eötvös, édesanyját rajongásig szerette, ragaszkodott hozzá. 1870-ben írta: „Nem neveltetem soha más, mint anyám által, Lilien nagyatyám házában, de nagyszüleim minden befolyása nélkül.” Gyermekkorát, ifjúságát Ercsiben, a nagypapa birtokán, virágzó uradalmán töltötte, megismerte és becsülte a jobbágyokat, az általuk végzett paraszti munkát. Gyermekként rendkívül éles eszű, eleven kisfiú volt. Anyanyelve német, a magyar nyelvet törve beszélte. Sokat jártak színházba, amit nagyon szeretett. 7 évesen már Schillert olvasott. 12 éves volt, amikor nevelőt fogadott mellé az apja: az öregedő, szótlan, mogorva, de nyíltszívű Pruzsinszky Józsefet. Az egykori jakobinus a francia felvilágosodás filozófus eszméivel ismertette meg tanítványát és a francia klasszikusok műveivel is.

Budán kezdett latin nyelvű gimnáziumba járni, ahol diáktársai nem szerették és gúnyolták származása miatt, senki nem akart mellé ülni. Otthon sírva mesélte nevelőjének az esetet, megkérdezve tőle, hogy nagyapja tényleg hazaáruló volt? Pruzsinszky nyers őszinteséggel válaszolta: „Az bizony, apád is az, s te is annak készülsz, hiszen még magyarul sem beszélsz becsületesen.” Eötvöst mélyen érintették ezek az élmények.

Néhány hónap alatt nagy kínlódással és szorgalommal megtanult magyarul, és diák-társai előtt fogadalmat tett, hogy a későbbiekben ő csak hazáját fogja szolgálni.

A szülői házban szigorú, vallásos nevelésben részesült. Szerinte a hit minden ember természetes szükséglete. Ő maga hithű katolikus, de vallási, valláspolitikai nézeteit áthatotta a felvilágosodás racionalizmusa és a liberalizmus. 18 éves korától jegyzetfüzete volt, melybe gondolatait, aforizmáit, feljegyzéseit írta. Ennek legelső oldalára az édes-anyjától kapott tanítást jegyezte fel: „Ne higgy oly gondolatban, melynek szíved ellent mond.” Ezt az intelmet élete végéig megjegyezte és be is tartotta. Az egyetemen a legjobb barátja Szalay László lett, akinek műveltsége, gondolkodásmódja nagy hatással volt rá. Együtt próbálkoztak a versírás elsajátításával is Egyetemi tanárai közül szívesen emlékezett Veszerlére és Horváth Istvánra, kiknek előadásain a demokrácia szellemiségét ismerhette meg. 1841-ben apja csődbe jutott, így Eötvös további anyagi helyzete is hozzájárult ahhoz, hogy életvitelében, gondolkodásmódjában is a polgárosodó köz-nemesi értelmiséghez hasonult.

A felvilágosodás eszmekincse termékenyítően hatott munkásságára, egész életművére. A felvilágosodás jellemző vonása volt: a természet szeretete, a természettudományi érdeklődés. Eötvös is rajongott a természet szépségeiért, szerette a növényeket /könyveiben préselt levelet és virágokat is találni/, sétálgatott az egyetemi botanikus kertben, sváb-hegyi villájának kertjében rózsákat termesztett. „Boldog az, kinek midőn már az élet töviskoronáját viseli, még a rózsák jutnak eszébe, melyek egykor a tövisek közt nyíltak.” /E.J./

Összegzésképpen: 1836 – Hol van már az ifjú báró apáinak világától? Az apja a hivatalnoki pályára szánta, de ő nem azt választotta. Ezt írta Szalaynak levelében: „Czél választék magamnak, s megelégszem, mint magammal, úgy az élettel, csak használni akarok másoknak, másokért élni és fáradni, ha bár díjtan is, jutalom maga a tett, s boldogság már illy czélért csak fáradni is.” Ez az életprogram már mutatja, hogy körvonalalaiban kialakult teljes jellemvonása: a család, a történelem, a nevelők, a barátok, az utazások, a jeles emberek, a körülmények, az élmények hatásaira.

2./ Olvasás, tanulmányok

Eötvös szívesen és rengeteget olvasott élete során.

Mivel anyanyelve német volt, gyermekkorában az anyja ismertette meg a német klasszikus szerzők műveivel. Schillert, Goethét, Heinét, Börnet, Pault olvasott. Családi befolyásra történt a francia műveltséggel való találkozása is. Olvasta a francia szépirodalom nagyjait: Sand, Hugo, Molière, Voltaire, Rousseau, Racine, Boileau, Corneille. A francia klasszicizmust nem kedvelte. A francia műveken keresztül jutott el a francia felvilágosodás gondolatainak megértéséhez. Az angol irodalomból elsősorban a romantikusok verseit, elbeszéléseit szerette: Byron, Wordsworth, Moore. Más népek irodalmáról is igyekezett képet formálni magának. Fordításokban olvasott az olasz reneszánsz kiválóságaitól: Dante, Petrarca, Boccaccio. Szintén fordítások voltak könyvtárában a spanyol és a portugál íróktól: Cervantes, Lope de Vega, Calderon. A keleti népek és kultúrájuk iránti érdeklődése a romantika jellemvonása. Az általa tudott nyelveken olvashatott az 1001 éjszaka meséiről, Háfiz költészetéről, a perzsa irodalom történetéről, India történelmét és útleírását, hindu színjátékot. Kisfiúként kedvelte Scott történelmi regényeit, elbeszéléseit. Az 1830-as években vásárolt meg két tengerészregényt és Cooper indián történeteit.

A képességek kibontakozásának eszközei közül az önművelésnek, önképzésnek tulajdonított legnagyobb szerepet, főképpen az olvasásnak.

Eötvös korának egyik legműveltebb, legolvasottabb embere volt, ezt kortársai is elismerték. Műveltségének fő jellemvonásai: a sokoldalúság, az európaiság, a korszerűség. Tájékozottsága átlagon felüli: benne élt a kor áramlataiban, ismerte az emberiség, saját hazája és népe múltjának és jellemének problémáit, szükségleteit. Tudását nem öncélúan bővítette: amit befogadott, azt igyekezett hasznosítani a munkájában is. Minden munkájához adatgyűjtéssel készült. Saját könyvgyűjteményéből, könyvtárakból kivett vagy kölcsönként könyvekből és jegyzetekből gyűjtött. Utazott, tájékozódott, bővítette tapasztalatait, tudását. Feljegyzéseket, tanulmányokat készített mindenről. Közel 2000 kötetes könyvtára volt. Néhány kötet üres védőlapjain kéziratos feljegyzései voltak, melyek sokszor függetlenek az illető könyv tartalmától.

Az 1840-es évek elején érdeklődéssel tanulmányozta a szocialista teóriákat folyóiratokban, könyvekben, külföldi tartózkodása alatt.

A későbbi éveiben kevesebbet olvasott, de szemmel tartotta a világ irodalmának fejlődését. 1862-ből biztos adat, hogy Dickenst is olvasta.

3./ Utazások, barátok, emberi kapcsolatok

Barátja Szalay László volt, akit a gimnáziumi évek alatt ismert meg. Együtt írogattak verseket, együtt olvasták a számukra addig idegen magyar írókat. Verstani, versírási tanulmányokat folytattak a további versírásukhoz. Szalayval a kapcsolata életre szóló jelentőségű volt. Barátjához számtalan levelet írt, beszámolva tevékenységéről, gondolatairól.

A vele egykorúak közül barátkozott még Palocsay Tivadarral, aki német verseket írt, és 26 évesen meghalt. Vele sok bohóságban volt része. Halála után megpróbálta a hátrahagyott verseit kiadatni. Egyetemi évei alatt került közvetlen kapcsolatba az élő magyar irodalommal, a kortárs írók némelyikével. Közelebbi viszonyban volt Kazinczy Ferencel, akit mesterének tartott. Kölcsey Ferenc a barátjává fogadta a „szeretetre méltó, lángeszű gyermeket”. Beutazta Németországot, Svájcot, Franciaországot, Hollandiát, Angliát. Mindenhol élénken figyelte a körülményeket, társadalmi eseményeket, kultúrát és tapasztalatokat gyűjtött, és azokat igyekezett itthon hasznosítani. Az 1948-as véres események miatt családjával külföldre ment, először Bécsben, majd Münchenben éltek. Ott állambölcseleti, történetfilozófiai munkákkal foglalkozott. Tanulmányozta más országok politikai, társadalmi, gazdasági, kulturális, nemzetiségi, morális életét, és összevetéseket készített arra, hogyan tudná tapasztalatait hazája jobbítására felhasználni.

Az 1850-es években ismerte meg Arany Jánost, nagy tisztelője volt, később jó barátok lettek. Meghitt kapcsolat szövődött a két csendes lelkű ember között.

II./ Élete, munkássága, jelleme tükrében:

1./ Magyarsága, hazaszeretete

Az egyén az emberiség egészéért dolgozik ugyan, de munkásságának színhelye nem lehet az egész föld.

Lennie kell egy szűkebb térnek, amelyen keresztül bekapcsolódik az összemberi tevékenységbe. A tér: a haza, a közösség: a nemzet. „Az egésznek dolgozunk, de csak itt teljesíthetjük kötelességünket, s a haszon, mely működéseinkből az emberiségre hárómol, attól függ, hogy saját körünkben, feladásunkban eleget tegyünk.” /E.J./ Hazafogalma liberalizmusában, a történelem egyetemes szemléletében gyökerezik. Korszerű, polgárosító nézet, amelyben a haza és a haladás, a nemzet és az emberiség szoros egységbe kapcsolódik. A haza nála nem egyszerűen a szülőföld, hanem az a hely, az ország, ahol szabadság és jogegyenlőség van, ahol az ember bátran munkálkodhat, ahol jólétét megteremtheti. Patriotizmusa összetett: szent, nemes érzés, szilárd meggyőződés, önzetlen cselekedetek, építő-alkotó munka, a közösség szolgálata, áldozathozatal. Ráérez a hazafiság és lokális kötöttségek kapcsolatára is. „Az egész hazát csak eszmében foghatjuk fel, s így azon szeretet, mellyel az egyes falujához vagy környékéhez ragaszkodik, tulajdonképpen az a kapocs, mely őt a hazához köti.” /E.J./

A magyar nyelv tudásának hiányáról ezt írta 1831-ben Kazinczy Ferencnek: „...ha magyarságomban akármiféle hibát találsz, kérlek jobbíts, és ne tunyaságomnak, csak körülményeimnek tulajdonítsd. Idegen hangok érdeklék az alig született füleket, idegen hangokat rebegének először megnyílt ajkaim, anyanyelvem német, az örökséget, amelyet minden anya legszegényebb gyermekének is hágy, önnön fáradozásomnak kellene megszereznem, a köteléket, mely legerősebben köt mindenkit hazájához, a nyelvet önnön karokkal fogom, ha csekély is, amit bírok, mondhatom, ez az én művem...”

Kölcsey Ferenc hazaszeretete, műveltsége, haladó eszméi és kristálytiszta jelleme, a fogékony ifjú egyetemista érzésvilágára, érzelmi fejlődésére nagy befolyást gyakorolt, és követendő eszményként lebegett szeme előtt.

2./ Irodalom

A gyermek Eötvös a német szépirodalmon tanult meg olvasni. Anyja többnyire a klasszikusként tisztelt szerzők műveit adta a kezébe, ezek nyújtották számára az első irodalmi élményt. Schillert és Goethét is megismerte. 1833 tavaszán jegyzetfüzetébe ezt írta: „Schiller képzeletekben, Goethe a valóban nagy, amaz ábrándjaink, ez a való költője.” Magával ragadta Schiller ábrándos érzelmi világa, szélsőségek közt csapongó költészete, és vonzotta Goethe objektívebb szemlélete, józansága, mély eszmeisége és lírájának rejtett szépségei.

Goethe nagy szelleme hatott rá, a gyakorlatiassága, humanizmusa emberi példát, iránymutatást jelentett számára, művészete pedig az irodalom terén tett első lépésekre volt hatással. A német irodalom romantikusai mély nyomot hagytak benne. A francia irodalomban találkozott a francia műveltséggel, olvasta a francia felvilágosodás és klasszicizmus kötetét. Költői programjában Hugo elvei érvényesülnek: elutasította az öncélú művészetet, az irodalom feladatát a társadalom, a nép szolgálatában látta.

Gimnazista korában költőnek indult, később írt vígjátékot, színdarabot, novellát, elbeszélést is. 18 évesen így elmélkedett egy aforizmában: „Minden nemzetben nagy erő szendereg, de szendereg csak, és a pallérozás serkenti fel.” Ifjúkori feljegyzéseiből, naplójegyzeteiből, aforizmaiból készült a *Vallomások és gondolatok* című összeállítás, melyben végig követhetők gazdag életművének belső összefüggései. Az 1830-as években egyre inkább közvetlen szereplője lett a magyar irodalmi életnek. Írások, regények, tanulmányok, cikkek, beszédek, versek őrzik irodalmi munkásságát.

Kiterjedt kutatásokat folytatott, felhasználva az egykorú források és történetírók adatait, leírásait, hogy regényeiben a történelmi események, folyamatok, a megelevenített kor hitelesen legyen ábrázolva. „...az író ne képzelőtehetségét, hanem azon ismereteket kövesse, melyeket magának, ha lehet egykorú kútfőkből lelkiismeretes vizsgálódások által szerezhetett.” /E.J./ Az általa elolvasott, átnézett, felhasznált kútfőkre és tanulmányokra a regény jegyzetapparátusában hivatkozott. A szorgalommal összegyűjtött adatok segítségével válogatta ki a szereplőt, közjogi méltóságukat, családi kapcsolatukat, jellemüket, és készíthetett leírásokat a kor szokásairól. Műveiben az érzelmi és az erkölcsi nevelés fontosságát hangsúlyozza. Bármennyire tisztelte a klasszikusokat, igazán a romantikusokat szerette. A körmondatos stílus, a beszédeit jellemző ékesszólás, a nemzeti múlt hagyományainak és törekvéseinek tisztelete, a nemzeti kultúra értékei-

nek megbecsülése, a romantikus korstílus hatására formálódott, alakult ki nála. Szerb Antal Eötvöst idegen kultúrán nevelkedett arisztokratának tartotta. Egész élete és pályája a francia, angol, német szellem meghatározó befolyásának jegyeit viseli magán, műveltsége is ezeken nyugszik. Magyar irodalmi olvasmányainak szerepe is legalább ilyen jelentős. Hatásukra lett a magyar polgárosodás harcosa, később irodalmunk és történelmünk kiemelkedő alakja. Tehetségét, s a nyugati forrásokból szerzett nagyszerű műveltségét arra használta, hogy a magyar irodalom, tudomány megközelítse és utolérje a fejlettebb népek irodalmát és tudományának szintjét.

A magyar költőktől, íróktól tanulta a haza, a szülőföld szeretetét, ők biztatták, támogatták irodalmi pályája kezdetén. Reformkori műveiben tendenciákat ábrázol kritikai élel. /A nemesi osztály pusztulása, a parasztság polgárosodása, a kapitalizmus kibontakozása./ Barátjához és fiához írt levelei kimagasló alkotásai közé tartoznak. A fiatal irodalmi tehetségeknek örvendett, törődött velük, egyengette az útjukat. Gyulai Pál így fogalmazta: „Hogyan örvendett egy-egy új tehetség föltünésének, s mily részvétellel fordult hozzá. Petőfin kezdve, kit támadói ellen az irodalom terén is védett, hány ifjú költő és tudós nyert tőle buzdítást és gyámolt.” Az 1840-es években figyelt fel Petőfi Sándorra, és segítette, védte írásait, verseit.

Az örökké élénk szellem, a széles látókörű író és politikus korának jelentős kérdéseivel foglalkozott, műveiben a társadalmi fejlődés útjait és lehetőségeit, az egyén helyét, szerepét kutatta. Hőseit erkölcsi értékekkel, polgári erényekkel ruházta fel: szorgalom, kitartás, becsületesség, emberség, hasznos cselekvés, a családi közösség harmóniája, a földművelő munka tisztelete.

3./ Tudomány

A reformkor egyik legműveltebb embere volt. Sokat olvasott, széleskörű és alapos tájékozódását gondos kutatómunkával szerezte. A munkájához szükséges könyveket igyekezett megvenni, tekintélyes könyvtára volt, de igénybe vette a közkönyvtárak anyagát is a tudásának gyarapításához. A budapesti Egyetemi Könyvtár, az Akadémiai Könyvtár, a Széchényi Könyvtár könyveit is használta ismereteinek bővítéséhez, a pontos adatok gyűjtéséhez. Külföldön a bécsi udvari könyvtárban, a müncheni királyi könyvtárban is végzett anyaggyűjtést írásaihoz. A müncheni könyvtárat jól bevezetett rendszerűnek

látta, és ennek mintájára szakrendszerezte át a Széchényi Könyvtár gyűjteményét a második minisztersége idején. Sokoldalú munkássága révén bekapcsolódott minden fontosabb történésbe, mint: a politika, gazdaság, irodalom, kultúra tekintetében is. Emlékbeszédei szintén értékes hagyatékok a kutatóknak, tanulmánykészítőknek. Levelezései egész életútját végigkísérik, valamennyi pályaszakaszának vizsgálatához fontos adalékokat szolgáltatnak. Eötvös megsejtette a tényt, hogy a természettudományi kutatás önmagában nem vezet ateizmushoz, materializmushoz, az egyház képes összhangba hozni tanait az új felfedezésekkel. Behatóan foglalkozott a társadalmi-történelmi fejlődés kérdéseivel, szabályaival, tényezőivel, menetével.

Történetfilozófiai gondolatait *A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra* című értekezésében írta meg. Más, a saját felfogását tükröző művei még: *Magyarország 1514, A francia forradalom okai*, esszék. Szerinte a társadalmi fejlődés törvényszerű, állandó és visszafordíthatatlan.

Eötvös életművével több tudományág foglalkozik. Középpontba állítva a politikust, ideológust, irodalmárt: a nevelés, az eszme, jog, sajtó, politikatörténeti oldalról. Egyre többet tudunk ez által eszmei fejlődéséről, gondolatainak és tetteinek eszmetörténeti gyökereiről. Kiemelik gondolkodói nagyságát, rendkívüli műveltségét és széles látókörét. Utalnak arra, hogy világképe, társadalom- és történetsszemlélete a kor uralkodó ideológiai irányzatainak, szellemi áramlatainak ismeretében formálódott ki.

4./ Állambölcslő

18 éves korától kezdve szinte halála percéig feljegyezte életével, olvasmányaival, munkájával kapcsolatos észrevételeit, tapasztalatait. Feljegyzései egy szüntelenül működő elme termékei: megfigyeléseit, benyomásait, töprengéseit, lelki indítékait fogalmazza meg bennük. Ezekben csapódnak le először, itt érlelődnek gondolatai, eszméi, nézetei. Aforizmáiból, elmélkedéseiből egy örökké élénk szellem, egy, a korával együtt gondolkodó személyiség képe bontakozik ki előttünk. Nyomon követhető bennük eszmei fejlődése, a fő irány, a fő vonalak kialakulása.

18 évesen írta a nevelésről: „...nevelés tehát, meggyőződésünk szerint, minden haladásnak első, egyedül biztos alapja, s azon meggyőződés, hogy haladnunk kell, csak arra int, hogy a nevelésről gondoskodjunk.” Hitt a reformokban, de hitte, hogy az embert meg-

elégedéssel tölti el: „...mert a megelégedés nem a viszonyoktól, hanem elménk s kedélyünk tulajdonaitól függ.” Szerinte az emberi boldogság mindig csak vágyalom marad: „...ha egy hab sem emelkedik többé az általános színvonal felébe, s az emberiség nyugodt tükörré simult, vajon az égnek képe fog-e megjelenni e tükörön? Kétlem.” Nem keseredett el, nem a beletörődést választotta. Az irodalomban, a politikai pályán, sőt az életben sem hagyta el a humor soha. Változatlanul hivatásának tartotta előmozdítani Magyarország fejlődését, tevékenységével szolgálni akarta és szolgált is a haza, az emberiség ügyét. Tapasztalata alapján úgy vélte, a tudós és a politikus nem találkozhat egy személyben: „A gyakorlati államférfi a jelennek él, a tudomány embere a jövőnek.”

Szilárd meggyőződéssel foglalt állást a hit mellett, de a hitet nem kapcsolta szorosan az egyházhoz, a vallás gyakorlását, a vallás intézményeit illetően racionalista, liberális elveket vallott. A női nem tisztelője volt, egyenrangúnak tekintette őket a férfi nemmel és támogatta a nők továbbtanulását. Tanítóképzőt, kisdédóvókat alapított részükre.

Eötvös koncepciójában a szabadság és az egyenlőség eszméje elválaszthatatlan egymástól: „...az emberi szabadság annyira terjed, mennyire egyenlőség utáni vágya engedi, és az egyenlőség addig, míg az egyéni szabadsággal, melynek valamennyien szükségét érezzük, össze nem ütközik.” Felismerte, hogy a személyiség különféle tulajdonságok, képességek együttese, ötvözete. Közeppontra az akaratot állította: ez az összekötő kapocs az érzelmek és az értelem között, ez oldja fel a szív és az ész ellentétét. Az ész, a szív, az akarat, a jellem kölcsönösen hatnak egymásra, kölcsönhatásuk mozditja elő a személyiség fejlődését. Nézeteit, elképzeléseit nem titkolta, s ha a fő célt nem értették, hajlandó volt őket módosítani, másokéhoz igazítani. Ha nem látott lehetőséget arra, hogy elvei feladása nélkül cselekedhessen, inkább félreállt, hallgatott. Eötvöst és centralista társait – a múlt században – a valóságtól elszakadt, álmodozó, ideákat kergető, doktriner gondolkodó jelzőkkel illették. Pedig látszólagos és tényleges kudarcainak objektív oka van: programja polgári jellegű, ugyanakkor a meglevő társadalmi bázis nem polgári színezetű. Fiatalkori álmait, eszményeit közül mindent nem tudott megvalósítani, munkássága mégis eredményes volt, hivatását betöltötte: „...azt, mit célul tűztem ki magamnak, részben legalább elértem. Kimondtam meggyőződésemet, s nem minden eredmény nélkül. Ha nevem s egyes műveim, az irodalomban elvesznének is, e művek nem voltak hatás nélkül nemzetemre, s individualitásom jobb része fenn fog maradni azon hatás által, melyet a maga idejében előidéztem, s a közélet pályáján is soha foglaltam az első helyet, de sok, amit először én mondtam ki, létesítetett.”

5./ Államférfi-miniszter

Kora ifjúságától az volt a vágya, hogy valami jelentőset vigyen véghez, hogy pályáját ne haszontalanul fussa be. Már egészen fiatalon érdeklődött a politika iránt. Az 1830-as évek végén kialakult benne életcélja: „Célt választék magamnak, használni akarok, másokért élni, másokért fáradni.”, „Eljött az idő, hol végre a nemzetemnek, mely múltja hibáirul meggyőződött, irányt kell adnunk, s ez leendő életem iparkodása.”

Irányok: polgári Magyarország, liberális társadalom, alkotmányos állam, a magyar nép anyagi és szellemi felemelése. Ettől kezdve egész munkásságát, sokoldalú tehetségét e feladatnak szentelte, rendelte alá, és életének ez adott értelmet.

Jó ideig vonakodott az aktív politikai szerepléstől, mivel apja népszerűtlensége miatt őt előítéllettel kezelték és fogadták. „S mégis szembeszálltam minden nehézséggel, leküzdöttem az akadályokat, mert a gondolat, hogy nemzetemnek s az emberiségnek nagy szolgálatot tehetek, s nevet szerezhetek magamnak, nem hagytak nyugodni” – írta fiának küldött levelében. 1847-ben külföldön jelentette meg *Reform* címmel egybegyűjtött politikai írásait, amelyek a centralizmus elveit összegzik. Ennek első mondata szállóigévé lett: „Hazánk nem maradhat jelen helyzetében.” 34 éves volt, amikor a király kinevezte a független, felelős magyar kormányba vallás- és közoktatásügyi miniszterré. Sürgősnek tartotta a népnevelés-népoktatás előmozdítását, s bár eltúlozta a művelődés és a nevelés társadalmi szerepét, intézkedései mégis szorosan kapcsolódtak a magyarság korabeli sorskérdéseihöz, a polgárosodás és a nemzeti fejlődés követelményeihez, a korszerű nemzeti műveltség megteremtésére irányultak. Némelyik gondolata ma is időszzerű. Miniszteri megbízatása nemcsak a tekintélyes politikusnak, a hírneves szépírónak, a tisztelt szónoknak, a széleskörűen művelt gondolkodónak szólt, hanem elismerése volt közoktatásügyi tevékenységének, határozott oktatáspolitikai elképzeléseinek is. Hozzáértését, ügyszeretetét és az ügy iránti alázatát a kultusztárca élén kétszer is meggyőzően bizonyította. Hiánytalanul elfogadta a kor nagy ideológiai áramlatának, a liberalizmusnak az elveit, és a politikai tevékenysége ezeken alapult. Ezt meghatározta az *Uralkodó eszmék* írásában: „A szabadság azon állapot, melyben az ember mind saját tehetségeit, mind az őt környező természet erőit, a lehetőség határai között, maga által választott célok elérésére használhatja.”

Méltányos, tapintatos nemzetiségi politikát ajánl: elégítsék ki a nemzetiségek alapvető igényeit, részesüljenek a polgári szabadságjogokban, biztosítsák anyagi jólétüket és szellemi felemelkedésüket. Ha mindez megvalósul, nem kívánnak majd elszakadni Magyarországtól, tehát az ország politikai és területi egysége megszilárdul. Egyetemes látásmódjából következik, hogy a fejlődés problémáit, a jelen és a jövő gondjait nem nemzetenként, hanem a népek, nemzetek összefogásával lehet megoldani. Az államok közötti együttműködést szorgalmazta, a népek barátságát és testvéri összetartozását hirdeti. Korának egyik legtevékenyebb munkása, irányítója, sokirányú feladatokat végez.

Szalayval együtt megindították a *Budapesti Szemlét*, jelentős munkája volt még a *Néptanítók Lapjának* megjelentetése is. Az MTA elnöke volt, ugyanakkor a Kisfaludy Társaság elnöke is. A polgári átalakulás programjának kidolgozója: büntetőjogi kodifikáció, zsidó emancipáció, vallás- és szólásszabadság, jobbágyfelszabadítás, irányköltészet, népoktatás, akadémiai reform, iparosítás, államszerkezet, kiegyezés. Bár szívósan küzdött eszményei valóra váltásáért, hajlandó volt a kompromisszumokra is. Ha viszont elvei feladására kényszerült volna, inkább félreállt. Ez történt 1948 szeptemberében is, amikor békés úton nem rendeződhettek az ellentétek. Kései naplójában mindennap leírta, hány kérelmezőt fogadott hivatalában. Ezt terhesnek érezte, de mély emberi együttérzéssel, megértéssel hallgatta ügyfeleit: „Nem kellene elfeledni, hogy mi a miniszternek apróság, a panaszlóra nézve életkérdés lehet.” /E.J./

A rengeteg munka, amit magára vállalt, megviselte szervezetét és betegséggel küszködött, de próbált újra munkához látni és tevékenykedni, hiszen sok tervét még nem tudta megvalósítani, de egészsége egyre inkább romlott, így a még rá váró feladatokkal már nem tudott megbirkózni.

6./ Szónok

Eötvös tisztelt, elismert, sikeres szónok volt. A szónoki művészet mesterfogásait Cicerótól és Démoszthenésztől tanulta. Országgyűlési felszólalásaiban nem rögtönzött, alaposan végiggondoltan és világosan, határozottan fogalmazott, pedig beszédeihez csak rövid vázlatot készített. Kölcsey és Deák szónoklatai mélyen hatottak rá. Saját kiváló beszédeivel azonnal magára hívta társai figyelmét az országgyűlésen is. Szónoki előadásai

kitűnő előadói tehetségét, elevenségét, melegségét vitte át. Előadása tiszta, erőteljes és mivel a legtudományosabban művelt publicista volt, tanulmányokkal felkészült, így nem volt szüksége frázisok és metaforák használatára. Meggyőzni, melegíteni, hatni akart, ezért vegyítette az értelem, és az érzelem indokait az okokra, s így szónoklata ünnepélyesebb, méltóságosabb lett. Többször csak a tárgyhöz készült, a beszéde tervét rövid emlékeztető sorokban jegyezte fel, és a beszéd részleteinek kivitelét a pillanat lelkesedésére bízta. Szavaiért még az ajtóból is visszajöttek a képviselők, amikor az alsóház hallgatóságának rendbontását megnézni indultak, mert inkább Eötvös beszédét akarták hallgatni.

Az 1840-es országgyűlésen lépett először szószékre, ahol ígész beszédet adott elő. Szónoklataiban a humor és lelkesedés szavai egyaránt elhangzottak.

Nem élc és elmésség sugárzott csupán lelkében, hanem mély érzés tűnt fel a mosoly alatt. Angol humor, melyet olyan életiskola után tesz az ember sajátjává, amilyenén ő átment. „Átmentem én mindazon fájdalomon, melyet munkáimban kifejeztem.”, „Ily életiskola végre bizonyos lelki nyugalmat szerez a kedélynek, mely aztán a legkeserűbb dolgokról is derült arccal hagy szólani.” /E.J./

7./ Családfő, apa

1842-ben elszegényedett báróként vette nőül a nála 12 évvel fiatalabb Rosty Ágneszt. Boldog családi életet éltek, öt gyermekük született, de a legkisebb fiúk a születés évében meghalt. Lóránd fiát gondos apa módjára nevelte és mindig éreztette vele, hogy rá mindenkor számíthat, élete végéig segíteni fogja. Idilli módon olyan polgári életet élt, amelyet mindig is szeretett volna: amíg ő a szerényen bútorozott dolgozó szobájában a nemzet gondjait intézte: „ifjú neje mellette női munkával foglalatzkodott, vagy zongorázott.” /E.J./ Példás férj, példás családapa volt. Rajongásig szerette édesanyját, feleségét és lányait is. „Nőm és gyermekeim körén kívül alig van életviszony, melyet meg nem keserítettek volna nekem.” /E.J./ Saját igényeinek kielégítésére gyarapította főképpen a könyvtárát, de a család tagjai részére is vásárolt könyveket. Fiának Hammer-Purgstall, osztrák orientalista, a perzsa irodalom történetével foglalkozó dolgozatát vette meg ajándékba. Gyermekeinek igyekezett mindent megadni: neveltetésben és szórakozásban is. Fiatal lányainak farsangot tartott, melyre a szomszédban lakó fiatalokat meghívták,

és ott cigányzene mellett nótáztak, táncoltak, és a három Eötvös lány nagyon jól érezte magát. Nagy hazafinak, tudós embernek neveli fiát, Lórándot, a későbbi híres fizikust, kutatót, egyetemi rektort, demokratikus államfit, az MTA elnökét. Fia nevét viseli 1949-től a Budapesti Tudományegyetem, melynek tanára is volt.

1868-ban így oktatta fiát: „...úgy vagyok meggyőződve, hogy az egyénnek kötelessége az emberiség boldogításáért tőle telhetően működni.”

Idősebb korában is a hivatás, a tudatosan vállalt feladat teljesítését tartotta elsődleges kötelességének.

Fiát arra intette: „...minden való megelégedés csak azon aránytól függ, melyben hivatásunkat betöltjük.”

Zárszavak

Eötvös egyik alapeszméje, hogy minden embernek joga van az életre, a boldogságra. A boldogság az egyén megelégedettsége. A boldogság tartalmilag különböző lehet, vagyis a megelégedés érzetét sok minden kiválthatja, előidézheti. Például egy érzelmi kapcsolat: a szerelem, a barátság, a szülői szeretet stb. Boldogságot okozhat az embernek a tudás, a műveltség is; miként az is, ha kielégítheti anyagi és szellemi szükségleteit. Eötvös a szellemi javakat értékben az anyagiak fölé helyezte. „A megelégedés nem a viszonyoktól, hanem elménk s kedélyünk tulajdonaitól függ.” /E.J./ Magas, etikai elvárásait: az őszinteséget, a felelősségérzetet, a becsületességet, az önmagával szembeni szigorot a saját életével és tetteivel igazolta. Érthető módon elkésérítette, amit a kiegyezés után közvetlen környezetében tapasztalt. „Fáj, a lelkem, ha reá gondolok, s naponként világosabban látom, hogy legfőbb érdekeink pénz és brutalitás által határozatnak el.” /E.J./ Elpanaszolta fiának, hogy szívesen hátat fordítana a politikának, de mindig felülkerekedett benne a kötelesség- és felelősségtudat, az, hogy másoknak hasznára legyen. Vigasztalást a munkában talált. Utolsó éveiben többször csinált számvetést: vajon boldog-e, boldog lehet-e? Sok baja volt: betegsége, anyagi gondok, a közélet visszasságai, vélt népszerűtlensége, megghiúsult tervei. De sok öröme is volt: barátaival megértette magát, családi élete harmonikus, tanulhatott, tudományokkal foglalkozhatott, jeles emberekkel került kapcsolatba, becsületben élt, nemes ügyeket szolgált, gyermekeinek tiszta nevet hagy örökül. Életét szolgálatnak tekintette, kötelességeit teljesítette, eszméihez hű maradt.

**Összegezve mindent: kesernyésen, de büszke öntudattal azt állapította meg, hogy közön-
séges értelemben nem volt boldog, de megadatott neki a küzdés, a hasznos tevékenység
boldogsága.**

**„Kinek egész élete nemzete nagy küzdelmei közt folyt le, s ki bizodalmát nem veszítve,
azon meggyőződéssel néz a jövőbe, hogy az ügy, melyért küzdött, győzni fog, s hogy
akkor a jövő nemzedékek, ha majd azokra, kiknek jólétüket köszönik, visszaemlékez-
nek, hálával mondják el az ő nevét is, – az bármennyit áldozott, s bármi kevés elismerést
talált életében, nem panaszkodhatik sorsa ellen.” /E.J./**

**S hogy mit hagy örökül az utókornak, azt szintén saját sorai mondják el a *Végrendelet*
című versében:**

VÉGRENDELET.

**Ha majdan átfutottam
Göröngyös útamat,
S hova fáradtan érek,
A sír nyugalmat ad:**

**Márvány szobor helyébe,
Ha fenmarad nevem,
Eszméim győzedelme
Legyen emlékjelem.**

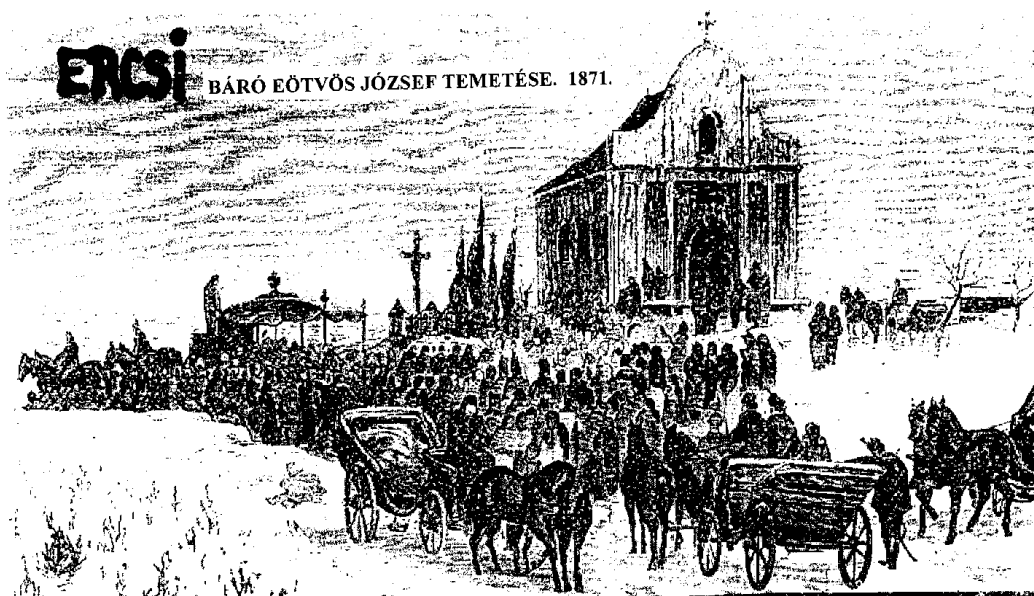
**S ha majd kijőtok néha
S megálltok síromon,
Zengjétek el a legszebb
Dalt néma hantomon.**

**Magyar dalt, lelkesítőt,
Melynél a szív dobog,
Tán halva is megértem,
S keblem hevülni fog.**

**És sírjátok egy könnyet
Barátotok felett:
Dalt érdemelt, mert költő,
Könnyet, mert szeretett.**

1848.

**LEGYÜNK BÜSZKÉK RÁ, ISMERTESSÜK MEG MINDENKIVEL, SZÉLES KÖRBEN
TUDJANAK RÓLA, EMLÉKEZZENEK RÁ.**

FORRÁSJEGYZÉK

- Leghitelesebb forrásnak a saját szavait tartottam
- Ferenczi Zoltán: Báró Eötvös József /Bp., 1903/
- Eötvös József: Aforizmák /O.E.E.-Bp., 1988/
- Eötvös József: Vallomások és gondolatok /MEK/
- Eötvös József összes költeménye /MEK/
- <http://www.mek.oszk.hu>
- <http://www.wikipedia.org>